KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
0529 2328

HOLLANDSE HELDEN

ENERAAL VAN HEUTSZ

DE HELD VAN ATJEH

Ki
7915

GENERAAL VAN HEUTSZ

757213.

SERIE:

Hollandse Helden

No. 7:

GENERAAL VAN HEUTSZ

OORSPRONKELIJK JONGENSBOEK

DOOR

H. P. VAN DEN AARDWEG

GEILL. DOOR L. DE SWART

NEDERLANDSE JEUGDBIBLIOTHEEK No. 113 A

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

HOOFDSTUK I

DE SNEEUWBURCHT

Jongen, jongen, wat schrok je toch", zei mevrouw van Heutsz, terwijl zij afkeurend naar haar twaalfjarig zoontje keek, die bezig was zijn boterhammen als een kolensjouwer naar binnen te werken.

De zondaar wilde wat zeggen, maar zijn mond was zó vol, dat hij geen behoorlijk woord uitbrengen kon.

Eindelijk was er weer wat ruimte gekomen en Jan kon antwoorden:

„Moeder, ik heb ook zo'n háást! Het is al half één en om één uur zouden we allemaal op het weidje samenkomen."

„Ga je alweer de hele middag weg? En ik dacht nog wel, dat je zoveel te werken had."

„Doe ik vanavond, nam de jeugdige van Heutsz zich voor, en hij nam opnieuw een fikse hap van de boterham, die moeder dik belegd had met gelderse worst.

Mevrouw van Heutsz knikte eens. Ze kon er weinig tegen inbrengen. Een week of wat geleden had meneer Donkers, de onderwijzer van Jan, nog tegen haar gezegd, dat de jongen één der beste leerlingen van de klas was. Hoe hij 't allemaal zo voor elkaar kreeg, begreep niemand, want je zag hem nooit met een boek in zijn handen. Het was wonderlijk, maar wat Jan eenmaal had horen vertellen of uitleggen, onthield hij en begreep hij, en het kwam nóóit meer uit zijn hoofd.

„Diezelfde Jan", had meneer Donkers gezegd, „zal het, als hij wil, nogeens ver in de wereld brengen. Er zit een kop op die knaap!"

Het had als muziek in de oren van Jan's moeder geklonken!

Haar jongen met zijn ondeugende ogen en zijn overmoedige

streken, zou het nogeens ver in de wereld brengen! En de onderwijzer was waarlijk niet iemand, die zonder reden dergelijke dingen zei.

's Avonds, toen Jan naar bed was, had ze het natuurlijk in geuren en kleuren aan haar man verteld. Deze had eens lang aan zijn pijp getrokken en opgemerkt:

„Daarin kon die Donkers weleens gelijk krijgen! Op Jan zit inderdaad een kop. En de oude heer van Heutsz had erbij gedacht: „Evenals op mij." Maar hij had toch maar beter gevonden, dat niet zo hardop te zeggen.

Het was dus geen wonder, dat de ouders van Jan veel van hun zoon konden hebben; en dat de mensen uit de buurt hun hoofd wel eens schudden, wel daar stoorden zij zich geen sikkepit aan. Jan van Heutsz was een ferme rondborstige jongen, die altijd open en eerlijk voor alles uit kwam, een knaap, die het hart op de rechte plaats droeg, en dat was toch maar de hoofdzaak.

Zo ongemerkt had Jan zeven boterhammen naar binnen geslagen.

„Lust je er nog eentje, jongen?", vroeg zijn moeder glimlachend. Ze wist immers wel, dat Jan, als het op eten aankwam, nooit nee zei.

Jan keek op zijn horloge — had hij pas op zijn laatste verjaardag gekregen! — en kwam tot de ontdekking, dat hèt nog *net* gaan zou, wanneer hij tenminste dekselsvlug voortmaakte.

Zijn moeder nam nog een snee uit het schaaltje, besmeerde haar dik met boter en legde er een stevige plak koek op. Ziezo, die zou in elk geval nog wel smaken!

„Maar doe het nu een beetje kalm aan, want het is heus niet erg als je een minuutje later op de wei bent. De jongens wachten wel op je."

Jan schudde hevig zijn hoofd en zei met een propvolle mond: „Nee moeder, de hoofdman moet nóóit op zich laten wach-

ten!" Toen slikte hij, en voegde er nog bij: „Dan gaat de discipline verloren!"

„Wat is dàt nou weer voor een geleerd woord?"

„*Discipline?* Heeft meneer Donkers ons gisteren uitgelegd" — nu kwam de tweede helft van de boterham met koek tussen zijn tanden! — „en benaar bubt ubs bubs...."

Mevrouw van Heutsz hield haar handen tegen de oren: „Eet eerst alsjeblieft je mond leeg. Ik versta er geen letter van!"

Jan spoelde met een fikse slok melk de laatste hap weg: „En dat woord betekent zoveel als *orde, eerbied,* begrijpt u?"

„Ja, ja, ik begrijp het", antwoorde moeder, en ze stond op om de tafel te gaan afruimen.

„Nou, moeder dan ga ik maar, dag hoor!"

Jan wilde de kamer verlaten.

„Gaat dat tegenwoordig zó maar?", klonk het bestraffend.

„O ja, dat is waar ook!", herinnerde Jan zich, met de knop van de deur al in zijn hand. Hij liep naar zijn moeder, sloeg zijn armen om haar hals en gaf haar op elke wang twee klinkende zoenen.

„Dáár!"

„Dat dacht ik ook", lachte mevrouw van Heutsz, die in de stevige armen van haar zoon bijna buiten adem geraakt was.

Toen Jan weer bij de deur was, riep moeder: „Och, je kunt me een pleizier doen. Loop vanmiddag even bij den bakker aan en breng dan twee broden mee. Niet vergeten hoor!"

„Nee, moeder!"

„En doe je dikke wollen das om!"

„Joehoe", galmde het achter de reeds gesloten deur.

Aan de kapstok stak Jan zich in *wintertenu.* Het was hem vanochtend niets meegevallen. Hij was helemaal niet bang voor de kou, maar toen hij uit school kwam, had hij toch gemerkt, dat het vroor dat het kraakte. Aan één kant prettig, aan één kant jammer! Want nu zouden ze wel over een dag of wat heerlijk kunnen schaatsenrijden, maar..... vanmiddag zou de

sneeuw, die zo verrukkelijk hoog op de wei lag, wel bevroren geraakt zijn en niet meer zo geschikt om er ballen van te maken, en daarom was het nu toch begonnen.

Vanochtend, kwart voor negen, had Jan de hele school opgeroepen voor een strijd. Of: de *hele* school was eigenlijk niet juist. De leerlingen van de eerste en tweede klas waren nog te klein. Maar de derde, vierde, vijfde en zesde klas zouden zich in twee kampen splitsen. Jan van Heutsz was hoofdman, aanvoerder van de éne groep en Karel Martelo van de andere.

„We bouwen eerst gezamenlijk een vesting van sneeuw", had Jan vastgesteld, „de éne groep zal die vesting verdedigen en de andere, onder bevel van mij, zal proberen haar stormenderhand te veroveren."

Het plan had een reusachtige bijval gevonden. Men kende Jan van Heutsz en wist, dat het een goede middag beloofde te worden. Alle jongens hadden toegezegd, dat zij die middag op het weidje aanwezig zouden zijn om klokslag één uur.

Toen Jan buiten kwam stond het op de torenklok juist zes minuten voor éénen. Als hij er dus even een drafje inzette, zou hij nog nèt op tijd kunnen zijn. Onder het lopen bedacht hij, dat het dom geweest was, om reeds om een uur af te spreken. Het was te vroeg. Het had best een half uurtje later gekund. Hij kon eigenlijk wel op zijn vingers natellen, dat de helft van de jongens er toch nog niet zou zijn.

Het kwam precies uit, zoals hij verwacht had. Toen hij eindelijk buiten adem op de wei aankwam, stonden er van de tachtig jongens, die er hadden moeten zijn, wèlgeteld.... negen! Dat was een schrale oogst. Maar niettemin werd Jan van Heutsz met een hoera'tje verwelkomd.

Jan krabde zich, nadat hij met een handgebaar zijn vrienden gegroet had, eens achter het oor.

Er was maar een schijntje gekomen! Als dat zo bleef, kon van de hele onderneming niets komen, en dat zou verbazend jammer zijn, want hij had nu al gezien, dat de sneeuw hem nog erg mee-

viel. Hij bukte zich naar de grond en nam een handvol witte kristallen. De sneeuw was nog zacht en kruimig, het scheen alsof de vorst er nog geen invloed op gehad had.

De twaalfjarige van Heutsz was er echter niet de jongen naar om zich spoedig uit het veld te laten slaan. Er konden nog best straks een hoop jongens komen, meende hij, en daarom was het 't beste om maar meteen aan de slag te gaan.

Hij liet een speurend oog over de weide gaan, en bedacht in stilte, dat het toch ontzettend jammer zou zijn wanneer de zaak mislukken moest, omdat de jongens niet kwamen. De wei was geknipt voor het doel, dat hij zich voor ogen gesteld had. Een grote witte vlakte, waarop in het midden het sneeuwen fort gebouwd zou kunnen worden.

Met verlangen zagen de negen jongens, die reeds aanwezig waren het ogenblik tegemoet, dat Jan hun bevelen zou aan de slag te gaan. Hij was lang niet de oudste, maar toch reeds de onbetwistbare *voorman*, om het zo eens te noemen.

Ha, daar kwamen er nog vier aan, en in de verte zagen ze nog een stuk of zes figuren komen aanrennen. Mooi zo, de weide begon zich te vullen. Het zou nog wel goed komen.

En daar was Karel Martelo ook!

De beide aanvoerders waren dus present, en dat was in elk geval al héél wat.

„Daar komen er nog meer aan!", riep Wim Wouters, terwijl hij zijn arm uitstrekte.

„Prachtig", mompelde van Heutsz, „hoe meer hoe beter, en nu meteen aan de gang!"

Jan van Heutsz was een jongen, die alles graag systematisch deed. Aan een slag in het wilde weg had hij verbazend het land. Neen, dat was niets voor hem, en daarom zei meneer Donkers misschien zo vaak, dat Jan een wiskundehoofd had. Wanneer de onderwijzer het voor het zeggen had, zou er uit Jan een geleerde groeien. Maar Jan zelf wilde een heel andere kant uit!

Ook *nu* had Jan van Heutz aan „systeem" en „ordening" gedacht. Gisterenavond had hij de vesting, die gebouwd moest

worden, in tekening gebracht. Ja, en niet alleen een schetsje: vier muren en een dak! Nièts daarvan! Drie tekeningen had hij gemaakt. Op de éne tekening zag men de vesting, zoals zij er in haar geheel uitzag, op de tweede zag men een zijaanzicht en op de derde had hij de plattegrond gezet. Het was een heel werkje geweest, dat hem veel hoofdbrekens gekost had, maar het was uitstekend geslaagd.

Jan haalde de papieren uit zijn blouse.

Eerst begrepen de jongens — er waren inmiddels nog verschillende vrienden bijgekomen — er niet veel van, maar toen Jan het begon uit te leggen, hadden ze het gauw door.

Van alle kanten kreeg de jonge bouwmeester pluimpjes. Dat had hij toch weer even mooi voor elkander gekregen. Toch wonderlijk hoor, zoals hij hem dat allemaal maar lapte. Gijs van den bakker verklaarde ronduit, dat hij Jan van Heutsz een genie vond.

De vesting, die Jan in zijn hoofd had, was echter verre van eenvoudig.

Vier en een halve meter lang en ruim drie meter breed. Dat maakte een oppervlakte van dertien en een halve vierkante meter. En deze oppervlakte moest door muren van sneeuw verdeeld worden in vier vertrekken. Op de hoeken verrezen torens. Vier in getal, en elk van die torens had een lengte van bijna anderhalve meter.

Jan's vader, die gisterenavond over de schouders van zijn zoon eens meegekeken had, had gezegd: „Dat redden jullie nóóit van zijn leven!"

„Hoe bedoelt u dat?", had Jan gevraagd, die erg verdiept in zijn werk geweest was.

„Dat jullie dat moeilijke ding onmogelijk zullen kunnen maken", had de heer van Heutsz verduidelijkt.

Maar nu was *onmogelijk* toevallig een woordje, dat niet voorkwam in het woordenboek van Jan van Heutsz. Een poosje geleden had hij eens in een spannend jongensboek gelezen, dat de

held van het verhaal zei: „Onmogelijk staat niet in mijn woordenboek", en Jan van Heutsz had dat zo prachtig gevonden, dat hij het terstond overgenomen had en bij elke gelegenheid, dat zich iets moeilijks voordeed, zei hij nu: „Onmogelijk is een woord, dat niet in mijn woordenboek staat!"

En dat had hij ook gisterenavond tegen zijn vader gezegd en hij had er zelfbewust bijgevoegd: „Binnen een uur tijd *staat* het ding, tenminste wanneer er goede sneeuw op de wei ligt."

Jan telde het aantal jongens, dat aanwezig was. Hij kwam tot twee en vijftig. Het waren er heel wat minder dan hij gehoopt had, maar twee en vijftig jongens betekende honderd en vier handen, die sneeuw aandragen konden, en dat was waarlijk geen kleinigheid.

Dertig jongens, onder aanvoering van Karel Martelo, werden aangewezen om de sneeuw, die als bouwstof dienen moest, naar een bepaalde plek te brengen. De anderen zouden, onder toezicht van Jan van Heutsz, met het optrekken van de muren beginnen.

„We hadden kruiwagens en schoppen moeten meebrengen", merkte een der jongens op.

„Ja", antwoordde Jan, „als we een legertje werklui gehuurd hadden, zou het *nog* gauwer gaan, maar zo als we het nù doen, vind ik het veel leuker. Alles met je handen! Vinden jullie ook niet?"

Met allerlei uitroepen en in allerlei toonaarden werd Jan van Heutsz in het gelijk gesteld.

„En niemand handschoenen aanhouden, hoor", waarschuwde de aanvoerder, „want koukleumen kunnen we niet gebruiken!"

Vrolijk en vol goede moed gingen de knapen aan de arbeid.

Zestig handen voerden de prachtige kruimige sneeuw aan.

Een kwartier, nadat het sein voor de aanvang gegeven was, stonden al twee muren overeind. Een flets zonnetje deed ze blinken.

„Wanneer je op een afstand staat", zei Frans Lonk, die een

beetje dromerig aangelegd was, „is het net of ze van zilver zijn."

„Moet je straks zien, als het klaar is", voorspelde Jan van Heutsz, „dan denk je, dat het een toverslot uit een sprookje of zo is."

Het werk vorderde snel. Geert Blommers was beginnen te zingen van „Ferme jongens, stoere knapen", en allen hadden het overgenomen. Het schalde over de blinkende wei.

Jan's ogen schitterden van pleizier. Zó hield hij van werken! Moest je ze toch eens zien aanpakken! Een lust voor je ogen gewoon! Jammer, dat hij zijn vader niet gevraagd had eens een kijkje te komen nemen. Dan zou die zijn woorden van gisterenavond wel gauw moeten terugnemen.

De vier muren stònden!

Met genoegen wandelden de jongens er omheen. Dat hadden ze flink gedaan.

„Nu komt nog een voorzichtig karweitje", zei Jan van Heutsz, „we moeten een opening maken, een póórt. Wie durft dat op zich te nemen."

Een oorverdovend geroep ging op. Er was geen enkele, die het nièt aan kon. Maar Jan van Heutsz, die zijn pappenheimers kende, wees drie der handigste jongens aan, om dit lastige werk te verrichten. De anderen gingen verder met het aanbrengen van de torens, een baantje, dat óók niet voor de poes was.

Frans Loopert, wiens vader architect was en die zelf ook architect wilde worden, gaf enige „*technische aanwijzingen*", zoals hij het noemde, en hij mocht het pleizier smaken door Jan van Heutsz geprezen te worden. Deze sloeg Frans op de schouder en riep uit: „Dat heb je héél knap uitgedacht, Fransje!"

En deze gewoonte om door een woord van lof iemand aan te moedigen zou Jan van Heutsz later, toen het geen spel meer was, doch bittere ernst, onschatbare diensten bewijzen. Maar dat kon hij natuurlijk niet vermoeden, toen hij met zijn kornuiten op de weide van Coevorden een vesting van sneeuw aan het bouwen was.

DE SNEEUWBURCHT

De poort was gemaakt. Een móóie. Met een Gothische boog, onderwees Frans Loopert, die na de vererende woorden van Jan dubbel zijn best was gaan doen.

Nu moesten in de vesting de „kamers" aangebracht worden. Dat kon het beste door twee muren van sneeuw op te trekken die elkander in het midden sneden. Eén liep van West naar Oost en de tweede van Noord naar Zuid.

De rappe jongenshanden hadden het in minder dan tien minuten voor elkaar gebracht en nog een kwartier later verhieven zich de vier hoektorens. Het resultaat van het geheel was: een gekanteelde burcht van sneeuw!

Jan van Heutsz keek op zijn horloge. Anderhalf uur had het geduurd. Langer dus dan hij zijn vader voorspeld had, maar.... hij had ook met veel minder jongens moeten werken. Wanneer hij het omrekende en aannam, dat ze op „volle kracht" hadden gebouwd, dan zou het stellig korter dan een uur geweest zijn. Hij was dan ook heel tevreden. *Toch* bleek hem, dat iets heel aardigs vergeten was. Een vlag! Maar ja, daarvoor moest iemand dan maar zijn zakdoek offeren. Wacht, hij had zelf een mooie en nog ongebruikte in zijn zak zitten. Die had zijn moeder hem vanochtend, vóórdat hij naar school ging, gegeven.

Nu kon slag geleverd worden.

De partijen werden verdeeld: een groep verdedigers en een groep aanvallers.

Jan van Heutsz wilde alles zo onpartijdig mogelijk doen en daarom verdeelde hij zijn „mannen" naar grootte en lichaamskracht. Zijn keuze lokte van geen enkelen deelnemer protest uit. Alle jongens waren het met hem eens. Zoals hij het bedisselde, werd het terstond, zonder verder spreken, goed gevonden, want men wist dat Jan van Heutsz de rechtvaardigheid zelve was.

En vervolgens werden de sneeuwen projectielen gemaakt. Het was niet nodig, dat van Heutsz waarschuwde, dat deze in geen geval hard mochten zijn. Alle jongens *wisten* immers, dat dit

niet geoorloofd was, en zij handelden daarnaar. Het was werkelijk een kranig troepje, dat Jan om zich heen verzameld had en het beloofde dan ook een spannende middag te zullen worden.

Aanvallers en verdedigers hadden zich nu gescheiden. Karel Martelo en zijn vrienden stelden zich zo gunstig mogelijk op om de vesting te verdedigen. De anderen, onder bevel van Jan van Heutsz, trokken zich terug om een plan van aanval te beramen.

Eén ding was jammer: de lucht begon te betrekken en Dirk Daalmeijer, die verstand van het weer beweerde te hebben, verklaarde, dat er geen sneeuw, maar een pak regen op komst was.

„Dat mot nu nog maar even wegblijven", vond Jan, „want anders heb je kans, dat alle pret in een ogenblikje tijd in het water gevallen is."

Een bal vloog door de lucht en nam de pet van Piet Blink mee. De vestingverdedigers, die onraad bespeurd hadden, hadden blijkbaar gedacht aan het spreekwoord, dat de eerste klap een daalder waard is, en waren daarom maar meteen tot de vijandelijkheden overgegaan.

Lachend gaf Jan het bevel tot de „opmars". De burcht moest omsingeld worden. Van alle kanten diende het gevaar te dreigen.

Sneeuwballen vlogen over en weer.... jongens vielen en stonden weer op.... de ballen kletsten tegen de sneeuwen muren en bleven er aan vast geplakt zitten.... de lucht weergalmde van de kreten......

Doch toen het pleizier goed begon te worden, toen er spanning begon te komen, vielen de eerste druppels uit de grauw geworden lucht.

„Nou, wat heb ik jullie gezègd?", vroeg Dirk Daalmeijer, die de regen een spelbreker vond, maar toch wel in zijn schik was, dat zijn voorspelling zo schitterend bewaarheid was. Dat zou hem bij zijn vrienden niet weinig in aanzien doen stijgen.

In een ommezien plaste het water in stromen neer. Het had nog nóóit zo gevroren als het nú regende! Jan van Heutsz vond

het verschrikkelijk jammer. Al het werk was nu voor niets geweest. Maar ja, tegen het onvermijdelijke kon je niet optornen. En de jongens zouden zich moeten haasten om een goed heenkomen te zoeken, wilden zij niet drijfnat worden.

„'t Lijkt wel een wolkbreuk", pruttelde Joop van Henegauw.

De burcht begon zowaar al te smelten. Het was net of die mooie Gothische poort vol wit spinrag kwam te hangen.

Jan van Heutsz deed wat elke verstandige aanvoerder in zijn geval doen zou, en gaf het bevel tot de terugtocht.

De jongens zetten hun kragen op en gingen in looppas stadwaarts.

Het was werkelijk een wat triestige terugkeer en Jan van Heutsz zou Jan van Heutsz niet geweest zijn wanneer hij niet geprobeerd had wat meer gezellige levendigheid in de brouwerij te brengen.

En hij *vond* wat!

„We gaan de vrouw van bakker Geerts, die vandaag jarig is, een soort serenade brengen", besloot hij.

Met gejuich werd het plan begroet

„Hoe weet je dat zo goed, Jan?", vroeg één van de kornuiten.

„De knecht heeft het me vanochtend verteld", lichtte Jan in.

Bakker Geerts woonde op een hoek in één der drukste straten van Coevorden. Hij was een aardige dikke man, die altijd een ruitjesbroek droeg en nog nooit anders dan met een witte muts op zijn hoofd gezien was. De mensen, die hem kenden, hielden van hem. Hij was vrolijk en hulpvaardig van aard. Maar zijn vrouw mocht men minder graag. Die keek nou ook altijd even stuurs. Ze hielp de klanten, zonder dat er ooit een lachje op haar gezicht verscheen.

Jan van Heutsz had, ronduit gezegd, aan juffrouw Geerts een *hekel.* Hij hield nu eenmaal niet van mensen, die nooit eens uit de plooi kwamen. En het was wederkerig. Juffrouw Geerts kon dien Jan van Heutsz met zijn brutale ogen en zijn uitdagende manieren, zoals ze het wel eens boos zei, niet uitstaan. Wanneer

hij boodschappen kwam doen, vroeg hij haar altijd allerlei dingen en ze had dan steeds het gevoel, dat die nare jongen haar beet stond te nemen. Laatst nog had hij gezegd: „Juffrouw Geerts, vindt u het nou ook niet vreemd, dat de zon nooit eens 's nachts schijnt?" De mensen, die in de winkel stonden, hadden geproetst van het lachen, maar juffrouw Geerts zelf had zich compleet staan te verbijten van kwaadheid. Ja, en toen was haar man er ook nog bijgekomen en ook aan hem had Jan van Heutsz die malle vraag gedaan, en in plaats van zijn vrouw te helpen en dien jongen eens flink op zijn nummer te zetten, had Geerts de armen in zijn welgedane zij gezet en gelachen: „Ja vrouw, geef jij daar de jongenheer nou eens antwoord op, waarom schijnt de zon alleen maar overdag en niet 's nachts?" Het had maar weinig gescheeld of juffrouw Geerts was razend weggelopen. Maar naderhand had ze het haar man in de huiskamer eens eventjes goed aan zijn verstand gebracht. En zo had die lamme jongen van Van Heutsz àltijd wat. Nu was het *dit* en dan weer *dat*.

De jongens troffen het. De winkel van Geerts was vol klanten en juffrouw Geerts zelf stond met een hoogrood gezicht achter de toonbank te helpen.

„Ik zie nergens bloemen", spotte Kees Waardenburg „en bij een verjaardag horen toch bloemen, zou 'k zo denken."

„Die staan in de wonkamer", lachte Jan „in de winkel zouden ze maar tocht vatten."

Wat voorbijgangers bleven stil staan. Wat moest dat met al die jongens in de regen? Het leek wel of de hele mannelijke jeugd van Coevorden uitgelopen was.

Juffrouw Geerts, die een blik door het grote étalageraam geworpen en de jongens had zien staan, begon onrustig te worden, want ze begreep best, dat er weer iets bijzonders op til was, Jan van Heutsz was er immers weer bij!

„Nou jongens", commandeerde Jan, „als ik drie zeg, heffen we met ons allen een „Lang zal zij leven!" aan."

DE BURCHT BEGON ZOOWAAR AL TE SMELTEN.

DE SNEEUWBURCHT

Het begon nog harder te regenen, maar de jongens stoorden zich niet aan de nattigheid.

Jan begon te tellen: ‚Eén.. twee.... drie....!"

En toen klonk het uit meer dan vijftig monden:

Lang zal ze leven!
Lang zal ze leven!
Lang zal ze leven in de gloria!
In de gloria!
In de gloria!!

Het aantal voorbijgangers, die met glimmende paraplu's lachend bleven staan luisteren, werd telkens groter.

Jan van Heutsz, die smaak in het geval gekregen had, commandeerde thans om aan te heffen: „En juffrouw Geeheerts, die gaat nooit verloren, falderalderiere, falderalderiere!"

„Wat is er eigenlijk aan de hand?", vroeg een agent, die in een zijstraat woonde en nu op het rumoer voor de bakkerswinkel afgekomen was.

„Juffrouw Geerts is vandaag jarig", vertelde één der zangers.

„O, nóú, ga dàn jullie gang maar", zei de gemoedelijke politieman, „een mens is maar één keer per jaar jarig en dan mag ie ook weleens een pretje hebben!"

En voor de derde maal schalde het gezang over straat. Jan van Heutsz dirigeerde, tot groot vermaak van allen, die het zagen. Ook in de winkel had men de grootste pret, behalve juffrouw Geerts zelf, die bijna paars van woede zag.

Jan vergat natuurlijk glad om voor zijn moeder de broden mee te brengen. Klaartje, het dienstmeisje, werd er op uitgestuurd, toen Jan met lege handen, maar doorweekt, thuiskwam. En Klaartje kreeg van de bakkersvrouw even voor vier duiten te horen.

„Die Jan", brieste juffrouw Geerts, „is een rakker! Dat heb ik altijd wel gezegd!"

„Ik vond het juist zo aardig wat hij gedaan heeft", verdedigde Klaartje het zoontje van haar mevrouw. „U bent immers jarig vandaag!"

„Och wàt", pruttelde juffrouw Geerts, „ik ben helemáál niet jarig. Hoe *komen* jullie erbij? Van de zomer ben 'k pas jarig. Maar 'k heb het altijd wel gezegd, dat die Jan van jullie een kwaje aap is!"

HOOFDSTUK II

TOEKOMSTPLANNEN

De beste vriend van Jan van Heutsz was Karel Martelo. Beide jongens waren even oud en woonden vrijwel pal naast elkaar. Een jaar of wat geleden was de moeder van Karel gestorven. Het was dus begrijpelijk, dat de jongen, die enig kind was, gaarne de gezellige familiekring der van Heutszen bezocht — dit temeer waar zijn vader, die een drukke praktijk als geneesheer had, zo goed als nooit thuis was.

En dan was er nog een heel grote bijzonderheid, die de jongens zo mogelijk nog nauwer aan elkaar bond. Zij waren namelijk op precies dezelfde datum geboren. Op drie Februari van het jaar 1851!

Karel Martelo had, evenals zijn vriend Jan, een voortreffelijk stel hersens, en ook hij zou nog dit jaar naar de Hogere Burgerschool met driejarige cursus gaan. De onderwijzer had gezegd, dat dit zowel met Jan als met Kael best gaan zou. Hij zou hen zo nodig wat bijwerken, geheel voor zijn genoegen, want hij had veel pleizier in de knapen, die tot de beste leerlingen behoorden, die hij ooit gehad had.

Jan en Karel wandelden naar huis. Ze waren tamelijk laat, want ze hadden na vieren met meneer Donkers nog een moeilijke kwestie besproken. Jan had iets gelezen over sterrenkunde, dat hij niet begreep, en Karel had moeten bekennen, dat hij er óók niets van snapte. Toen was de onderwijzer in de arm genomen en deze had de jongens verteld wat ze weten wilden. Het was zo onder de hand half vijf geworden, toen ze van de school weer huiswaarts gingen. Meneer Donkers kon ook ze boeiend iets uitleggen!

„Wil je wel geloven", zei Jan, „dat ik soms niet begrijpen kan waarom meneer Donkers maar gewoon schoolmeester geworden

is. Een man met zóveel kennis had het toch makkelijker veel verder kunnen brengen. Dokter, of.... eh.... professor, of zo iets!"

„Daar heeft hij zeker geen trek in gehad", meende Karel en hij dacht aan zijn vader, die altijd zei: „Dokter is een mooi vak, en ik ben blij, dat ik het geworden ben, maar warempel je moet er voor in de wieg gelegd zijn!"

„Kun jij je voorstellen, dat iemand zin heeft onderwijzer te worden?", vroeg Jan plotseling.

„Of ik me dat voorstellen kan? Bèst! Anders zouden er toch zeker niet zoveel onderwijzers zijn. Màn, het wemelt op de wereld van onderwijzers!"

„Ik zou er nou nóóit aan denken, hè. Het is me te taai! Altijd en eeuwig maar tussen vier kale muren zitten en elk jaar voor je leerlingen hetzelfde afdraaien. Het lijkt me iets verschrikkelijk eentonigs op de duur."

Het was niet de eerste keer, dat Jan van Heutsz en Karel Martelo samen een dergelijk gesprek voerden. O, ze hadden het al vaak over hetzelfde onderwerp gehad. Wat ze later zouden gaan doen, interesseerde hen al hevig. Karel Martelo wilde in de voetstappen van zijn vader treden, óók dokter worden. Jan van Heutsz zocht het echter in een heel andere richting. Zijn liefste ideaal was om avonturen te beleven. *Echte* avonturen, waaraan *echte* gevaren verbonden waren.

„Dan moet je ontdekkingsreiziger worden!", had Karel vroeger al eens spottend opgemerkt. Hij kon dat verlangen van Jan maar niet begrijpen. Avonturen? Wat waren nou eigenlijk avonturen?

Helemaal helder stond het Jan van Heutsz zelf ook nog niet voor de geest. Soms vond hij zich zelf een beetje kinderachtig. Avonturen was zo'n groot woord. En het leek allemaal zo'n klein beetje op het geredeneer van een klein joggie, dat vertelde, dat hij later treinconducteur wilde worden, omdat hij dan de hele dag zou kunnen rijden, of banketbakker, omdat hij dan altijd maar lekkers zou kunnen eten. Neen, dikwijls moest Jan om zich-

zelf lachen. Hij met zijn avonturen! Maar diep in zijn hart bleef het toch zitten. De wijde wereld lokte hem. Vreemde volken en vreemde landen oefenden een merkwaardige bekoring op hem uit.

Zijn vader, die een verstandig man was, zei: „Over een jaar of wat zal onze Jan wel beter weten wat hij wil."

Mevrouw van Heutsz leefde in een gestage angst, dat haar ondernemende zoontje het in zijn hoofd zou halen om zeeman te willen worden. Dat zou nu ècht iets voor hem zijn. Dan kreeg hij de kans om vreemde landen en vreemde volken te leren kennen, en op de golven van de oceanen vielen genoeg avonturen te beleven ook!

Ze had er al vaak, vol bezorgdheid, met haar man over gesproken. „Als onze jongen *daar*mee maar niet komt aanzetten!"

De heer van Heutsz had dan zijn vrouw zoveel mogelijk gerustgesteld, maar hij had haar toch niet verheeld, dat hij niet voornemens was zijn zoon te dwarsbomen voor het geval Jan later werkelijk lust in het zeeleven zou krijgen. Men mocht iemand nooit hinderen in zijn roeping. En zeker niet wanneer het zo'n schone roeping was als die van zeeman. Had Holland zijn glorie niet voor een goed deel te danken aan hen, die met ontembare ondernemingszin en vastberaden koenheid de zeeën bevaren hadden? Daarvoor stonden toch zeker de namen van een de Ruyter en een Tromp borg!

„Ja, maar dat is al zo lang geleden", had mevrouw van Heutsz afgeweerd, „neen, ik heb duizendmaal liever dat Jan iets anders kiest. Laten anderen dan maar zeehelden en zo worden!"

„Ik geloof", schoot Jan van Heutsz eensklaps uit, „dat ik er nu langzamerhand achter gekomen ben wat ik worden wil, en ik zal er vanavond ook met mijn vader over spreken."

Met een ruk bleef Karel Martelo staan.

„Nou, zeg het eens!" En in zijn ogen blonk een felle belangstelling.

Jan greep hem bij de mouw: „Vooruit, loop verder, de mensen kijken naar ons."

TOEKOMSTPLANNEN

Onwillig liet Karel zich meevoeren. Toen vertelde Jan:

„Ik wil soldààt worden!"

„Soldaat?"

„Ja!"

„Dan word je doodgeschoten! Ik zou maar wijzer zijn, als ik jou was!"

„Dat hoeft helemaal niet!"

„Wat? Dat jij wijzer moet zijn?"

„Nee, dat ik doodgeschoten word, wanneer ik soldaat ga worden."

„En je avonturen dan?"

„Nou, me dunkt, dat je als soldaat de nodige avonturen kunt meemaken! Denk maar eens eventjes aan Napoleon en...."

„Aan Alexander de Groote!", gierde Karel. „Maar een Napoleon of een Alexander de Groote ben je nog niet, en dat zal, denk ik, ook wel een stukje blijven schelen!"

Jan begon zich een beetje boos te maken. Hij had al een paar dagen ernstig over dit alles nagedacht, en de eerste keer, dat hij er nu over sprak, begon zijn beste vriend al de draak met hem te steken. Dat was toch werkelijk wat àl te bar, en hij besloot geen stom woord meer te zeggen. Met een zwaar verongelijkt gezicht liep hij naast Karel verder, de lippen stijf op elkaar geklemd.

Karel keek hem van terzijde aan en begreep, dat hij met zijn plagerij te ver gegaan was. Het was natuurlijk in het geheel niet zijn bedoeling geweest om Jan uit diens humeur te brengen en hij vond het vervelend, dat het nu zo gelopen was. Gelukkig was Jan geen haatdragende jongen, hij was zó weer goed. Met een zacht lijntje probeerde Karel de stemming van zijn vriend weer op het gewenste peil te brengen. Alsof hij niets van Jan's boosheid gemerkt had, vroeg hij zo langs zijn neus weg:

„Hoe lang studeer je daar nou over om officier te worden, want dàt wil je zeker?"

Jan bleef nog even doormokken, maar toen won zijn spontane

hart het al weer. Hij vergat Karels spottende opmerkingen van zoeven en antwoordde:

„Een jaar of wat, geloof ik, maar zeker weet ik het niet."

„Dat had meneer Donkers je wel kunnen vertellen", zei Karel, „je moet het hem toch morgen eens vragen."

„Zal ik ook", nam Jan zich voor.

De jongens waren onderwijl bij Karel's huis gekomen. De voordeur stond open en Mientje, het dienstmeisje van den dokter, was bezig de kozijnen te boenen.

„Nou, saluut!"

En Karel gaf Jan een fikse tik op diens schouder.

„Saluut, hoor!", groette Jan terug.

HOOFDSTUK III

HET VERTREK

Ik wil soldaat worden!", had Jan van Heutsz, toen zij nog op de lagere school gingen bij meneer Donkers, op een middag tegen zijn vriend Karel Martelo gezegd, en hij had het op de avond van diezelfde dag herhaald tegen zijn ouders. Vader van Heutsz had zwijgend aan zijn pijp getrokken en eindelijk gezegd: „Als je het per sé wilt, beste jongen, dan zal ik je geen bezwaren in de weg leggen."

En een dag of wat later was de heer van Heutsz naar den onderwijzer Donkers gelopen, met wien hij een hele poos gesproken had. Het resultaat van die besprekingen was geweest, dat Jan eerst naar de Hogere Burgerschool zou gaan en dat dan over een jaar of wat wel verder gezien zou worden. Blééf Jan bij zijn voornemen om militair te worden, dan kon hij examen doen voor de opleidingsschool in Kampen — dat zou voor een begaafde jongen als Jan van Heutsz was, stellig geen heksentoer worden.

Jan *was* bij zijn plan gebleven....

En nu was Jan, die inmiddels opgegroeid was tot een flinke stevige jongen van bijna zeventien jaar, thuisgekomen met zijn overgangsrapport naar de vierde klasse van de Hogere Burgerschool. Met dit rapport — waarop vooral goede cijfers prijkten voor de wiskundevakken — kon Jan examen doen voor de militaire opleidingsschool in Kampen.

„Gefeliciteerd, hoor, jongen", zei zijn moeder en ze nam Jan's gezicht tussen haar handen, „wat zal vader aanstonds in zijn schik zijn als hij hoort, dat alles zo goed gegaan is."

„Ja, ja", lachte Jan, „maar ik *ben* nog niet in Kampen!"

„Daar kom je óók wel", verzekerde mevrouw van Heutsz, die een onwrikbaar vertrouwen in de kennis en de kunde van haar zoon stelde. Ze had het eerst maar half prettig gevonden dat

Jan officier wilde worden. Advocaat of dokter had ze liever gezien, maar tenslotte had ze er in berust. Het was in elk geval al hééł wat, dat Jan niet het plan van *zee-officier* geopperd had. Van de zee hield mevrouw van Heutsz nu eenmaal helemáál niet!

„En met Karel is het natuurlijk ook in orde, hè?", vroeg ze, terwijl ze Jan gauw een vers kopje thee inschonk.

„Hij is met vlag en wimpel naar de vierde gegaan", vertelde Jan.

„Nou", peinsde mevrouw hardop, „dan kan hij over twee jaar student in de medicijnen zijn!"

„Dat zal hij vàst zijn!"

Beneden werd een sleutel in de huisdeur gestoken.

„Vader!", zei mevrouw van Heutsz.

En even later kwam de heer van Heutsz met zijn forse stappen de huiskamer binnen. Aan het gezicht van vrouw en zoon zag hij reeds, dat het voor elkaar was — nu, éérlijk gezegd, hij had er ook geen seconde aan getwijfeld.

„Gelukgewenst, jongen!" En hij drukte zijn zoon stevig de hand.

De familie ging aan de koffietafel. De heer van Heutsz smeerde opgewekt zijn brood en vroeg of ter ere van Jan de kadetjes deze keer zo extra knappend waren?

Ze waren juist gezeten toen het dienstmeisje binnentrad met een brief, die de post had bezorgd.

Mijnheer van Heutsz keek even op het adres, en merkte toen, dat het epistel niet voor hem maar voor Jan bestemd was. Het stond er duidelijk:

Aan
Joannes Benedictus van Heutsz
Geb. 3 Februari 1851
Spoorweg
Coevorden.

Vader las het voor en zei glimlachend: „Dat is een héle mondvol hoor! Ik heb nog nooit gezien, dat ze op een adres iemands

geboortedatum vermelden, maar ja.... tegenwoordig beleef je allerlei bijzonderheden. Hij keerde de enveloppe om, en riep uit: „O, nu begrijp ik het! 't Is een officieel stuk. Kijk maar, de afzender is":

Ministerie van Oorlog
's Gravenhage.

En toen wist men ook meteen wat de brief behelsde.

Met gejaagde vingers scheurde Jan, die erg nieuwsgierig naar de inhoud was, de enveloppe open. „Jongen", waarschuwde moeder, „pas op, dat je 'm niet vet maakt!"

De brief, een lang stuk papier, kwam voor de dag, en Jan las voor:

> *Aan Joannes Benedictus van Heutsz geboren 3 Februari 1851 te Coevorden, wordt kennisgegeven dat het toelatingsexamen voor de Militaire School te Kampen zal plaats hebben op 20 Juli a.s. te Kampen, aanvang 10 uur in de ochtend.*

Jan keek van zijn vader naar zijn moeder. Op 20 Juli! Dàt was gauw. Zó snel had hij het niet verwacht. Het was nu zeventien Juli. Dus nog maar twee en een halve vrije dag! En hij had nog zo graag wat tijd gehad om de lastigste examenvakken te repeteren. Maar ja, daaraan was nu natuurlijk niets meer te doen.

„Jongen, Jan, je kijkt een beetje sip", vond vader van Heutsz.

„Ik had ook nog liever een paar dagen extra speling gehad", bekende Jan, „dat examen komt me wel wat erg koud op het lijf vallen."

Meneer van Heutsz veegde met een servetje zijn lippen af en zei, dat het wel loslopen zou en.... *als* Jan zakken zou, nou dan was er nòg geen man overboord, dan deed hij 't het volgend jaar maar over!

„Zo'n vaart zal het niet lopen", stelde Jan gerust; maar ....

ja.... het bleef altijd prettiger wanneer je nog wat tijd overhield om enkele moeilijke dingen, welke je nog niet helemaal onder de knie had, na te kijken.

Hij besloot de uren, die hem nog restten, zo productief mogelijk te maken, en onmiddellijk na het koffiedrinken ging hij naar zijn kamertje, waar hij al spoedig een wal van boeken en schriften om zich heen opgestapeld had.

Om vijf uur moest Klaartje, die nog altijd bij de familie van Heutsz in dienst was, hem voor het eten komen roepen, en dat was, bij haar weten nog nóóit gebeurd. Zijn eten had jongenheer Jan nog nooit vergeten, voor zover zij zich herinneren kon.

En de volgende beide dagen was het al net zo. Jan zat maar met zijn neus in de „geleerdheid", en zijn moeder moest hem telkens vermanen eens wat frisse lucht te gaan happen.

Zijn vroegere onderwijzer, meneer Donkers, met wien Jan steeds dik bevriend was gebleven, kwam eens oplopen. Mevrouw van Heutsz vertelde hem, dat Jan zich in de boeken begraven had, omdat het examen in Kampen morgen al zou plaats hebben. De heer Donkers, die de weg wel wist, liep doodgemoedereerd naar het kamertje van zijn vroegeren leerling, en toen hij Jan daar vond, een beetje bleek van inspanning en met randen onder zijn ogen, begon de brave man op goedmoedige wijze uit te varen. Wat dàcht Jan nou eigenlijk wel? Dat hij het nù nog te weten zou komen, als hij 't nog niet wist? Geen sprake van! En begreep de jongen dan niet, dat hij morgen gewoonweg „beschimmeld" op het examen verschijnen zou. „Gooi die boeken dicht, jongen en ga een fikse wandeling maken. Warempel, wanneer je er *nu* nog niet achter bent, kom je er in die paar uurtjes tòch niet meer achter, maar.... je bent er *wel* achter! Ik voorspel je, dat je een kranig figuur zult maken en dat de examinatoren in Kampen naderhand tegen elkaar zullen zeggen, dat het toch om de maan niet allemaal boertjes zijn, die uit Coevorden komen!"

Jan liet zich bepraten, voelde ook zelf wel, dat mijnheer Don-

kers gelijk had. Hij sloot zijn boeken weg en ging de wei opzoeken. Hij herinnerde zich, terwijl hij zo in zijn eentje liep te wandelen, dat hij daar vroeger eens — o, dat leek nu al weer eeuwen geleden! — een vesting van sneeuw gebouwd had, met de jongens van school. Wat vloog de tijd toch voorbij! De meeste van zijn oude schoolmakkers had hij uit het oog verloren. Alleen met Karel Martelo was hij bevriend gebleven, en och, dat zou nu ook wel anders worden. Hij ging naar Kampen, tenminste dat *hoopte* hij, en over enkele jaren zou Karel naar Amsterdam gaan of naar Leiden, om voor dokter te studeren.

Al heel in de vroegte ging Jan de volgende ochtend naar het station. Zijn vader bracht hem weg. Moeder had thuis tranen in haar ogen gehad, toen zij haar jongen een goed succes toewenste. Ook Jan, die toch anders geen last had van sentimentele buien, had een prop in zijn keel moeten wegslikken. Hij had begrepen, dat spoedig een geheel nieuw tijdperk in zijn leven zou aanbreken; dat hij gauw de dagelijkse zorgzaamheid van zijn moeder zou moeten missen.

Vader van Heutsz wachtte tot de trein het station had verlaten. Voor het geopende raampje was Jan hem met zijn zakdoek blijven nawuiven. Vader had teruggegroet met zijn wandelstok, en was toen naar zijn werk gewandeld, vàst overtuigd, dat Jan het ook in Kampen wel redden zou.

Nu, Jan rèdde het in Kampen. Het kwam uit, zoals mijnheer Donkers het gezegd had. Hij legde een schitterend examen af en de examinatoren zeiden tegen elkaar, dat die Jan van Heutsz uit Coevorden in de gaten gehouden moest worden, uit dien knaap zou een knap officier groeien.

Veertien dagen na het examen in Kampen kreeg Jan het bericht, dat hij tot de Militaire Opleidingsschool toegelaten was en 4 September in Kampen verwacht werd.

Er was vreugde in het huis van de familie van Heutsz, want vele vrienden in Coevorden waren het te weten gekomen. Hoe? Wel, héél eenvoudig, door de courant! Daarin had met flinke

letters gestaan, dat Jan van Heutsz geslaagd was voor het toelatingsexamen der Militaire Opleidingsschool in Kampen. Wie het er in gezet had? Ja, dat bleef altijd een geheim, al had vader van Heutsz wel enig vermoeden, dat zijn vriend de notaris zijn zoon deze hulde bewezen had.

Nu kon Jan nog van een heerlijke vacantie genieten, en hij deed dit dan ook met volle teugen. Tezamen met zijn vriend Karel Martelo ondernam hij tochten in de omgeving en tóén pas kwam hij tot de ontdekking, dat de omstreken van zijn geboorteplaats buitengewoon mooi waren.

„Ja", zei Karel wijs, op de valreep leert men pas het goede waarderen!"

De dagen werden weken en de weken werden een maand.

Het ogenblik, waarop Jan zijn ouderlijk huis een vaarwel zou toeroepen, naderde thans met rasse schreden.

„Moet je geen afscheidsbezoeken afleggen?", had Karel Martelo al eens glimlachend gevraagd.

„Ja, bij juffrouw Geerts, de vrouw van den bakker", had Jan vrolijk geantwoord.

En toen hadden de beide grote „kerels" pret gehad als kleine jongens! Wat hadden ze de bakkersvrouw vaak nijdig gemaakt — als ze daar nog aan dachten! Maar dat behoorde tot het verre verleden. En dt juffrouw Geerts niet haatdragend van aard was, bleek wel uit het feit, dat ze op de dag, vóórdat Jan naar Kampen vertrekken zou, Klaartje een grote zak met krentenbollen meegaf. „Voor jongenheer Jan", had ze gezegd, „om in de trein op te eten."

Jan had zich toen verplicht gevoeld juffrouw Geerts persoonlijk voor haar goede gaven te gaan bedanken, en hij was bar vriendelijk door haar ontvangen.

„Ik hoop, dat u een flink officier wordt, jongenheer", had de vrouw gezegd, die toch niet zo kwaad was, als ze er soms uitgezien had.

Toen Jan naar zijn nieuwe woonplaats vertrok, stond het per-

ron vol vrienden en kennissen. Eerst had mijnheer van Heutsz het plan geopperd Jan naar Kampen te brengen, maar op verzoek van zijn zoon had hij daarvan afgezien. *Niet*, dat Jan het niet leuk zou vinden wanneer zijn vader de reis met hem maakte, maar hij was bang geweest, dat het misschien op zijn toekomstige kameraden een wat kinderachtige indruk gemaakt zou hebben. Een aanstaande soldaat kon toch warempel wel alleen, dat kippeneindje van Coevorden naar Kampen maken!

En zijn vader, die alles dadelijk zo fijn begreep, had terstond ingezien, dat Jan het bij het rechte eind had. Neen, het moest niet lijken of vader hem aan een handje naar Kampen gebracht had.

Mevrouw van Heutsz, mijnheer van Heutsz, de notaris, dokter Martelo, Karel Martelo, mijnheer Donkers en nog vele andere stadgenoten hadden zich gedrongen gevoeld Jan uitgeleide te doen.

De reiziger had héél wat handen te drukken.... heel wat goede wensen in ontvangst te nemen.... Hij beloofde gauw uitvoerig te zullen schrijven.

Een conducteur kwam waarschuwen, dat het portier dicht moest, want de trein stond op het punt van vertrekken. Jan liet het raampje zakken, en praatte met een hoogrode kleur van opwinding verder. Hij kon zich bijna niet voorstellen, dat al die drukte om *hem* was, dat al die mensen hun werk tijdelijk in de steek gelaten hadden om *hem* goedendag te komen zeggen. Hè, toen hij het wat betrokken gezicht van zijn moeder zag, voelde hij ineens zijn ogen warm beslagen worden, en hij hoopte, dat de trein nu maar vertrekken zou. Eensklaps had hij behoefte gekregen om alleen te zijn, om niet meer die lieve en vertrouwde gezichten te zien, die nu naar hem opkeken.

Een fluitje klonk....

De locomotief gilde....

„Dag Jan, het beste hoor!", klonk het nog uit verschillende monden.

HET VERTREK

Jan van Heutsz glimlachte, maar het kostte hem een beetje inspanning, wuifde.... wuifde....

De trein nam toe in vaart....

Onduidelijker en onduidelijker werden de gestalten op het perron. Jan kon zijn moeder, die hij zocht, al niet meer onderscheiden....

Het station werd een donkere vlek, die zwaar afstak tegen de blinkende hemel.

En nu verloor alles zich in de verte.... het was of nevelen getrokken werden voor Jans goede oude Coevorden, waar hij zulke gelukkige dagen gekend had.

Daar schemerden de laatste verspreide huisjes weg.... het was of zij wègdoken in een glanzende mist.

Jan ging zitten.

Hij was alleen. De coupé was ledig, en hij was er blij om. Vreemde gezichten zou hij nu moeilijk verdragen hebben.

En de trein rolde verder....

De jonge van Heutsz stormde zijn carrière tegemoet. Als deze treinreis zou zijn loopbaan zijn: snel, doelbewust en vol verrassingen.

HOOFDSTUK IV

DE EERSTE TRIOMF IN KAMPEN

Jan van Heutsz was ingedeeld bij het zogenaamde *Instructie-bataillon* en hij werkte als een paard om vooruit te komen.

Al gauw had van Heutsz bemerkt, dat het in Kampen heel anders toeging dan op de Hogere Burgerschool in Coevorden. Dat maakte eventjes een verschil uit! In Kampen was alles véél punctueler, daar ging alles op de seconde, en wanneer de dagelijkse bezigheden niet sloten als een bus, nou dan zwááide er wat!

Maar Jan, die blijkbaar het soldatenbloed in zich had, wende zich al gauw aan die ijzeren discipline, en toen het eenmaal zover was, zag hij in, dat discipline een voortreffelijk ding was in het menselijk leven. Zonder deze immers, ontstonden vaak slappe mensen, die zichzelf niet wisten te beheersen. Nu, slappe mensen waren er niet op het Instructie-bataillon en allen wisten wat ze wilden.

Naar Coevorden werden al gauw opgetogen brieven gezonden. Het beviel Jan in Kampen opperbest, en wanneer hij met verlof in zijn geboorteplaats kwam, stond zijn mond niet stil over alles wat hij beleefd had in Kampen. En zijn uniform kleedde hem kranig. De knopen blonken als goud. Daarvoor zorgde Jan wel. Dat was soldatenplicht.

Meer en meer bleek het, dat Jan — zoals vader van Heutsz het tevreden noemde — „in de roos geschoten had", toen hij zei, dat hij soldaat wilde worden. Hij was een geknipte soldaat! En zijn superieuren koesterden al spoedig de grootste verwachtingen van hem.

En zo gingen enkele jaren voorbij. De jonge van Heutsz werd bevorderd tot korporaal, tot sergeant en op de Hoofdcursus ging hij hoe langer hoe meer uitblinken.

DE EERSTE TRIOMF IN KAMPEN

De dertiende Augustus van het jaar 1872 werd de eerste triomf behaald. Want van die dag af was het: *tweede luitenant van Heutsz.*

Een jubelbrief ging naar Coevorden — een jubelbrief ging van Coevorden terug naar Kampen.

Maar de Kampense tijd lag thans weldra achter den jeugdigen officier.

Hij werd benoemd bij het zesde regiment infanterie, garnizoen Breda.

En voor de tweede keer verwisselde van Heutsz van woonplaats.

In een minimum van tijd veroverde de jonge officier de harten van meerderen en minderen. De laatsten waardeerden hem, omdat hij zo stipt rechtvaardig was en zich nooit door luimen liet leiden; de eersten mochten hem, omdat er „gloed" in den jongeman zat en „gloed" was volgens hen nodig om als officier vooruit te komen. Gloed, geestdrift!

Terwijl van Heutsz zich in Breda bij velen bemind maakte en zijn oog gericht hield op de plichten, welke hem als officier opgelegd waren, begon in de Ministeries in Den Haag spanning te heersen.

Het was Atjeh, dat zorg baarde. Atjeh had Nederland eigenlijk nooit ànders dan zorgen gebaard. De onverzoenlijke Atjehers *waren* blijkbaar niet tot rede te brengen, noch met goedheid, noch met geweld.

Wat moest er gebeuren?

De Atjehers traden meer dan schandelijk op. Zeeroof en moord waren aan de orde van de dag.

In ademloze spanning zag het vaderland de maatregelen tegemoet, die de Nederlandse regering ten opzichte van de lastige landstreek zou nemen.

Ook in Breda werd Atjeh het gesprek van de dag, en van Heutsz spitste de oren.

Zeker, hij was nu officier, tweede luitenant en hij zou het nog

wel veel verder brengen ook, maar in zijn hart was het verlangen naar *avontuur* niet gedoofd. Hij had allang met zichzelf uitgemaakt, dat het hem niet aanlokte om zijn ganse leven in een garnizoensstad te moeten doorbrengen — neen, zijn begeren ging andere richtingen uit. En in zijn vrije uren verdiepte hij zich in de geschiedenis van de grootste veldtochten van Alexander den Grooten en van keizer Napoleon! Wanneer hij wandelde in de prachtige omstreken van Breda — wandelen was zijn lust en zijn leven gebleven — dan zag hij in gedachten de palmen wuiven en in zijn hoofd zong het: Indië.... Indië.... Indië....

In Indië was voor den soldaat iets te doen. Dat wist van Heutsz al zolang! Hoe vaak had hij er niet over gesproken met zijn kameraden-luitenants. Indië wás en blééf voor hen het land van belofte, het land waar lauweren te behalen vielen.

En door Nederland ging van mond tot mond het woord: *Atjeh!*

Wat wilde de sultan van Atjeh?

Vrede of oorlog?

Reikhalzend keek elke Nederlander naar de berichten uit, waarmede men in den Haag echter zeer spaarzaam bleef.

Maar tenslotte bleek de sultan het àl te bont gemaakt te hebben, en in het voorjaar van 1873 ging de mare door Nederland:

Oorlog met Atjeh!

De teerling was geworpen.

Het Nederlands-Indische leger moest tonen, dat het tegen de inboorlingen opgewassen was.

Op de dag, dat van Heutsz hoorde, dat het grote ogenblik aangebroken was, liep hij 's avonds mijmerend een wandeling te maken. Vele gedachten wervelden door zijn hoofd. Hij was alles en nòg wat van plan. Maar systematisch als hij was, begreep hij toch wel, dat hij met het begin beginnen moest, en dat begin was.... een lange brief aan zijn ouders.

Zijn vader liet niet lang op antwoord wachten.

„Beste jongen", schreef de oude heer van Heutsz, „wanneer

jij je geroepen voelt om het vaderland in de ure des gevaars te helpen, dan zullen ik en je moeder de laatsten zijn, om je daarvan af te houden. Ga dus je gang, en met Gods zegen!"

Lang tuurde de jonge van Heutsz op deze woorden, die een zo kloeke geest verrieden.

En toen doopte hij langzaam de pen in de inkt en schreef een brief aan zijn onmiddellijken chef, waarin hij deze verzocht te willen bevorderen, dat hij, Jan van Heutsz, ingedeeld werd bij het Nederlands-Indische Leger, dat tegen de Atjehers ten strijde zou trekken.

Op de gunstige beslissing behoefde van Heutsz niet lang te wachten.

Drie en twintig Juli 1873 werd hij overgeplaatst naar het leger in Nederlands-Indië.

Vol geestdrift en vol vastberadenheid om zijn vaderland te dienen, zoals het een waar soldaat betaamt, ging hij scheep, en op dat ogenblik kon hij nog moeilijk vermoeden, dat hij eenmaal het schone Insulinde, waarheen hij koerste, op de allerhoogste post ten zegen zou zijn.

HOOFDSTUK V

VAN HEUTSZ WORDT BEVORDERD

Aan de hemel glommen reeds de eerste strepen van de komende dageraad.

De stilte werd alleen verbroken door het geluid van een vogel, en heel in de verte misschien van een tijger, die door de hoge kampvuren echter op een eerbiedige afstand gehouden werd.

Van Heutsz keerde met tien manschappen naar de kampplaats terug.

Hij had die nacht aan het hoofd gestaan van een verkenningspatrouille. Dat was geen eenvoudig karweitje geweest. Het leek wel of men overal ogen moest hebben, om zich de gehate Atjehers van het lijf te kunnen houden. Als schimmen doken ze geruisloos op, en men wist gewoonlijk niet vanwáár. Dàt maakte die lui zo gevaarlijk.

Maar deze nacht was er niets bijzonders gebeurd en luitenant van Heutsz kon aan zijn chef melden, dat alles in volmaakte rust was.

„Laten we hopen, dat het zo blijft", zei kapitein Landman, maar aan de toon van zijn stem was duidelijk te horen, dat hij het helemaal niet geloofde.

Luitenant van Heutsz, die een inspannende nacht achter zich had, verlangde naar rust. Hij wilde juist zijn legerstede opzoeken, toen een korporaal hem kwam mededelen, dat de commandant hem wenste te spreken.

„Ik kom", zei van Heutsz. De soldaat ging in de houding staan, salueerde en verdween. Onderwijl dacht van Heutsz aan het vreemde, dat de commandant hem *nu* nog wilde spreken. Dan was er zeker iets heel dringends. Anders liet men de militairen, die van patrouille terugkwamen, altijd rustig gaan slapen.

VAN HEUTSZ WORDT BEVORDERD

Het waren maar weinige schreden naar het geïmproviseerde bureau van den commandant.

Generaal van Swieten was in zijn papieren verdiept toen de tweede luitenant van Heutsz binnentrad.

Van Heutsz sloeg de hakken tegen elkaar, salueerde en meldde zich:

„Hier tweede luitenant van Heutsz, generaal!"

De bevelhebber keek op, en bood den officier, geheel tegen de gewoonte, een stoel aan. Dit bevestigde het vermoeden van van Heutsz, dat er iets heel bijzonders gaande was en de vraag vloog door zijn gedachten *wat* het wel zijn zou. Misschien had de generaal weer een of andere moeilijke opdracht voor hem. Dat was in de laatste tijden nogal eens voorgekomen.

Generaal van Swieten kuchte een paar maal, nam toen een papier, dat hij even inkeek, en vroeg vervolgens:

„Tweede luitenant van Heutsz, nietwaar?"

„Om u te dienen, generaal!"

„Geboren te Coevorden op den derden Februari van het jaar 1851, nietwaar?"

„Om u te dienen, generaal", antwoordde van Heutsz met steeds klimmende verbazing.

„Dan kan ik u mededelen, meneer van Heutsz, dat u als beloning voor uw betoonde dapperheid bij de gevechten op het gebied rond de *Kraton* benoemd bent tot ridder der vierde klasse in de Militaire Willemsorde!"

Even was er een diepe stilte. Dan hervatte de generaal, terwijl hij zijn hand uitstak: „Het is mij een genoegen, mijnheer van Heutsz, de eerste te mogen zijn om u met deze welverdiende onderscheiding geluk te wensen!"

„Ik dank u, generaal", stamelde van Heutsz, die nog niet geheel en al over zijn beduusdheid heen was.

„Het bericht schijnt u verrast te hebben", glimlachte de generaal.

„Dat heeft het mij inderdáád, generaal, want ik ben mij niet

bewust méér gedaan te hebben dan mijn soldatenplicht mij voorschreef."

„Des te beter, luitenant van Heutsz, eenvoud is en blijft het kenmerk van het ware, ook al is men op jeugdige leeftijd ook ridder in de Militaire Willemsorde geworden", voegde generaal van Swieten er een tikje ondeugend aan toe.

De generaal, die al zeer vroeg aan de arbeid gegaan was, boog zich weder over zijn papieren.

Van Heutsz wist, dat het onderhoud als afgelopen beschouwd werd.

Hij sloeg wederom zijn hakken tegen elkaar, salueerde:

„Generaal!"

„Tot ziens, mijnheer van Heutsz!"

Het duurde lang, vóórdat luitenant van Heutsz die ochtend de slaap kon vatten. Het leek wel of zijn moeiheid van hem was afgegleden.

Hij sloot de ogen.... en voor zich zag hij het beeld van zijn ouders. Wat zouden die gelukkig zijn met de grote onderscheiding, die hem tebeurt gevallen was.

Eindelijk sliep hij in.

De manschappen, die 's nachts patrouille gelopen hadden, kregen altijd daarna anderhalve dag vrij van dienst. En toen luitenant van Heutsz tegen twaalf uur 's middags ontwaakte, dacht hij met blijdschap aan de vrije uren, die hem wachtten. Het eerste wat hij doen zou, was een lange brief naar Coevorden schrijven.

Maar in het Atjeh van die dagen was het zó dat de Nederlandse militairen wikten en de lastige Atjehers beschikten! En dit geschiedde ook nu.

Een kringetje officieren, waaronder ook tweede luitenant van Heutsz zich bevond, zat voor de houten cantine, toen een sergeant buiten adem kwam aansnellen. Dit was helemaal tegen de gewoonte, en iets dergelijks kon slechts gerechtvaardigd worden door iets zeer ernstigs.

VAN HEUTSZ WORDT BEVORDERD

Naar adem happend, vertelde de sergeant, die geheel en al ontdaan bleek, aan den kapitein, dat hij duidelijk gezien had, dat door het hoge gras, dat zich in het Westen uitstrekte, een grote menigte Atjehers naar de kampplaats op weg was.

Een ogenblik stond de officier den boodschapper aan te kijken. Het was *bijna* niet te geloven wat de man daar zeide. Hoe was het mogelijk, dat de posten, die overal uitgezet waren, daarvan dan nog niets bespeurd hadden, en luitenant van Heutsz was diezelfde nacht nog op patrouille geweest en had niets ontdekt. „Die bruine kerels", stoof de kapitein op, „kunnen toch niet uit de grond gestampt zijn!"

De sergeant, die al vele jaren in Indië gediend had, veroorloofde zich op te merken, dat een inlander te vergelijken was bij een aal. Zó had je hem, en zó had je hem weer niet! Die kerels kropen immers soms als paddestoelen uit de grond.

„Hoeveel schat je, dat het er zijn?", vroeg de kapitein.

„Dertig tot veertig, kapitein!"

Dit scheen den kapitein nogal mee te vallen. Na de woorden „grote menigte", die de sergeant zoeven gebezigd had, had hij blijkbaar aan meer vijanden gedacht.

„En hoever zijn ze hier nog vandaan?"

„Drie kwartier!"

Thans kwamen ook meldingen van de posten binnen. Men had den vijand in het vizier gekregen! De sergeant had dus geen spoken gezien, zoals de kapitein eigenlijk nog tot op het laatste ogenblik was blijven geloven.

Een eerste luitenant spoedde zich nu naar den generaal.

Even later verscheen de commandant. De officieren salueerden.

„Goedenmiddag, heren", zei de generaal, die zijn kalme gemoedelijkheid nooit verloor, „ik dacht al: wat laten de heren Atjenezen ons lang met rust!"

Een beetje nerveus gelach ging op. Het wàs en bléef immers

altijd een hachelijke onderneming om tegen de Atjehers te moeten vechten.

In de eerste plaats kenden deze de terreinmoeilijkheden veel beter dan de Nederlandse soldaten, die voor het merendeel nog maar pas op Atjeh waren, en vervolgens bedienden de Atjenezen zich van allerlei sluipmethoden, die de Hollandse militairen volkomen vreemd waren, en waardoor zij vaak op alleronaangenaamste wijze verrast werden.

Snel liet generaal van Swieten zich de toestand uitleggen.

Hij was een man, die gauw de toestanden overzag en zich doorgaans niet lang hoefde te beramen. En ook thans wist hij dadelijk wat hem te doen stond. Na nog enige woorden met den kapitein en de twee eerste-luitenants gewisseld te hebben, klonk zijn kalme stem:

„Vijftien manschappen moeten terstond den vijand tegemoetgaan en hem uiteendrijven. Onderwijl zullen hier de kanonnen in stelling gebracht worden. Een paar schoten zijn voldoende om de heren een poosje de schrik in het lijf te jagen!"

Het was duidelijke taal, die de generaal gesproken had.

Een paar seconden van stilte, toen trad tweede luitenant van Heutsz naar voren en sprak:

„Generaal, ik zou het een eer vinden, wanneer u mij aan het hoofd van vijftien vrijwilligers voor deze taak zou willen aanwijzen!"

Glimlachend keek generaal van Swieten den jeugdigen officier aan, en antwoordde:

„Verzoek toegestaan, meneer van Heutsz. Ik wens u succes toe!"

De generaal keerde zich om en begaf zich naar een ander gedeelte der kampplaats.

„Wie wil tweeden luitenant van Heutsz volgen?", vroeg de kapitein, zich tot de manschappen richtende.

Onmiddellijk traden velen naar voren. De jeugdige van Heutsz had zich bij de minderen reeds een zekere roem verworven. Men

ging met luitenant van Heutsz gaarne in zee. Een oud-gediende, die het grootste deel van zijn leven in Indië doorgebracht had, had onlangs in de cantine nog tegen zijn kameraden gezegd: „Die kleine van Heutsz wéét wat ie wil, dat 's een fèrme jongen!"

Vijftien man werden uitgezocht, en van Heutsz wist *wie* hij nam.

Enige korte bevelen nog en de kleine troep vertrok. Van Heutsz had zijn plan al hoog en breed klaar in zijn hoofd. Hij was het volkomen eens geweest met den generaal. De Atjehers waren geen helden. Wanneer de schrik er een beetje in zat, maakten ze al benen, en voor de Nederlandse kanonnen hadden ze een groot ontzag.

De zon stond hoog aan de hemel en scheen loodrecht naar beneden.

Van Heutsz was reeds lang genoeg in de Tropen om te weten, dat straks de hitte ondragelijk worden zou. Dat wisten de gehate Atjehers natuurlijk óók en daarom hadden ze *dit* tijdstip voor hun overval uitgekozen.

Terwijl ze door het hoge gras voortkropen, dacht van Heutsz aan de vele jongemannen, die dit ellendige land reeds tot offer geëist had. Atjeh was en bleef een broeinest. Altijd en eeuwig onrust! Wanneer het eindelijk na veel moeite gelukt was één plaats van oproermakers te zuiveren, dan laaide het onraad op een of andere weer hoog op. Laatst nog had generaal van Swieten zelf gezegd, dat het bijna onmogelijk was om het verzet van die taaie Atjehers voorgoed te breken, en àls het gelukte, zou dan zouden er nog wel een stuk of wat jaren mee heengaan!

Eensklaps stootte van Heutsz den korporaal, die naast hem voortkroop, aan en beduidde den man, dat hij naar rechts moest kijken.

De korporaal keek en knikte zwijgend. Hij zag hetzèlfde wat van Heutsz zo even al gezien had. Daar zat een Atjeher op de loer, maar hij bleek de beide naderkomenden nog niet ontdekt te hebben.

HET WAS EEN STOUTMOEDIG VOORNEMEN.

VAN HEUTSZ WORDT BEVORDERD

Van Heutsz gaf een teken, dat zij niet verder moesten gaan. Het minste geritsel zou hun nu noodlottig kunnen worden.

De korporaal had de vinger reeds aan de haan van zijn geweer.

Driftig schudde van Heutsz van neen. In géén geval schieten! Hij had een ander plan. De Atjeher moest overrompeld en in gevangenschap meegevoerd worden. Dàn zou men tenminste te weten kunnen komen wat de Atjehers nog meer in hun schild voerden. De Atjehers waren laf van aard en zodra zij zich in de macht der Nederlanders bevonden, waren zij bereid de geheimen van hun beste vrienden te verraden.

Omzichtig gingen van Heutsz en de korporaal enige meters terug. Het was nu maar te hopen, dat de andere manschappen, die onder bevel van een sergeant elders naar voren slopen, niet ontijdig met schieten zouden beginnen. Wanneer dàt geschiedde, zou het plan van van Heutsz hopeloos in duigen vallen.

Fluisterend spraken van Heutsz en de korporaal met elkaar af, dat de laatste, in een grote boog kruipend, den Atjeher van achteren zou proberen te naderen; van Heutsz zèlf zou plotseling voor hem komen staan. Dan zou de Atjeher, van voren en van achteren in het nauw gedreven, niet meer kunnen ontkomen. Het was een stoutmoedig voornemen en het bracht vooral voor van Heutsz grote gevaren met zich mee. De korporaal, die de kracht en de behendigheid der Atjehse klewangs kende, wilde nog enige tegenwerpingen maken, maar van Heutsz was vàst besloten. Zó zou het gebeuren en niet anders. Ze hadden de laatste maanden wel voor hetere vuren gestaan!

De korporaal verwijderde zich nu in een andere richting en luitenant van Heutsz sloop langzaam maar zeker het gestelde doel naderbij. Volgens schatting bevond hij zich thans op een afstand van zestig meter van den Atjeher. Voor zover van Heutsz het waarnemen kon, zat de man doodstil — er was geen beweging in hem. Het flitste door den jeugdigen officier: „Hij zal mij toch niet in de val willen laten lopen? Stel eens voor, dat hij mij al lang gezien heeft, en geraden heeft wat ik van plan ben?"

Spoedig echter verwierp hij deze veronderstelling weer. Men moest zich in het veld ook weer niet àl te veel veronderstellingen in het hoofd halen. Dat was de lijfspreuk van den kapitein en daarin had hij gelijk ook.

Gestadig vorderde de jonge officier. De korporaal had van Heutsz geheel en al uit het oog verloren, doch hij wist, dat hij op dezen zou kunnen bouwen. Ook de korporaal was nog een jongeman, die in Indië carrière hoopte te maken.

De Atjeher bleef maar onbewegelijk zitten. Van Heutsz verloor hem geen seconde uit het vizier. Zijn oog *bleef* aan de roerloze gestalte gekleefd, die hij nu duidelijker en duidelijker begon te onderscheiden. Het was jammer, dat van Heutsz de bewegingen van den korporaal niet volgen kon. Wanneer zou deze den Atjeher op zùlk een afstand genaderd zijn, dat van Heutsz zonder gevaar op den vijand zou kunnen afgaan? Was het eigenlijk niet een onbezonnen onderneming geweest? Maar van Heutsz zette de tanden op elkaar, hij *wilde* doodeenvoudig niet aan een mislukking denken. Wat zei de kapitein — die er ettelijke spreuken op nahield — ook weer? O ja, wanneer je aan een mislukking dènkt, dan heb je die al half in je ransel ook, en wanneer je overtuigd bent van je welslagen, dan slaag je gewoonlijk óók wel!

Van Heutsz nam zich deze krijgsmanswijsheid ter harte en bande alle gedachten aan falen uit zijn hoofd.

Hij was nu nog slechts een vijftiental meters van den Atjeher verwijderd.

Het begon te spannen.

In gebogen houding ging van Heutsz voetje voor voetje voorwaarts. Graag zou hij zich opgericht hebben om te zien waar de korporaal ergens uithing. Maar dat behoorde tot de onmogelijkheden.

Eensklaps klonk door de lucht, die op blikkerend metaal geleek, de roep van een vogel.

Van Heutsz glimlachte. Want *dat* geluid kende hij. Van de vogels èn.... van zijn manschappen. Hij wist met onfeilbare

zekerheid, dat de korporaal de vogelroep nagebootst had, ten teken, dat hij het goede punt genaderd was. Wanneer nu maar niet de anderen hun geweren begonnen te gebruiken! Als het nog een minuut rustig bleef zou het doel bereikt worden.

Ongemerkt had van Heutsz blijkbaar te hard door het droge gras geschoven. De Atjeher, die als al zijn stamgenoten het fijne gehoor van een kat had, spitste de oren, zag onraad en stond met één sprong voor den Nederlandsen officier. Een bruine arm in de hoogte en een seconde scheen het of een vuurstraal door de lucht schoot. Maar vóórdat de Atjeher met zijn geduchte klewang iets kon uitrichten, had de korporaal met de kolf van zijn geweer het wapen bliksemsnel uit de opgeheven hand van den vijand geslagen.

De Atjeher bukte zich, maar de koene korporaal was hem reeds op de rug gesprongen. Van Heutsz hield den aanvaller zijn revolver onder de neus, toen koos de man de wijste partij: hij gaf zich over.

Dit was alles in minder dan een minuut in zijn werk gegaan, en dat was maar goed ook, want nauwelijks was den Atjeher overweldigd, of de salvo's brandden los.

Het duurde niet lang of enige soldaten, die onder commando van den sergeant er op uitgetrokken waren, verschenen en vertelden grinnikend, dat de Atjehers bij de eerste schoten al op de loop gegaan waren.

Vijf minuten later bulderde het grote geschut....

In triomf werd de gevangen genomen Atjeher naar de kampplaats gebracht.

Het was een goede zet van van Heutsz geweest om den Atjeher te pakken te nemen. Deze bleek namelijk iemand te zijn, die op de hoogte was met de plannen van de raadgevers van den sultan. Tenminste.... dat gaf hij voor. Maar generaal van Swieten, die het klappen van de zweep kende en precies wist wat hij aan de Atjehers had, waarschuwde om niet ál te verheugd te zijn over de mededelingen van den gevangene, want deze konden best op

EEN BRUINE ARM VLOOG IN DE HOOGTE......

louter fantasie berusten, omdat de man hoopte op deze wijze zijn vrijheid te herkrijgen.

Van Heutsz was nogmaals bij den bevelhebber geroepen. Thans om te vernemen, dat hij tot eersten luitenant bevorderd was. Dit geschiedde op den achtsten Augustus van het jaar 1876.

Kort na deze vreugdevolle gebeurtenisen verliet van Heutsz Atjeh.

Hij had andere plannen gekregen. De tijd op Atjeh had hem geleerd, dat hij inderdaad zijn roeping gevonden had. Niets liever begeerde hij te zijn dan officier. Maar van Heutsz was een man uit één stuk, die een hekel had aan halfheid. Góéd, hij zou zijn leven lang officier zijn, maar.... dan zou hij ook behoren tot de *allerbeste* officieren, waarop het vaderland te wijzen had!

Van Heutsz deed examen voor de Hogere Krijgsschool, hij slaagde, zoals dat ook van iemand met zijn hersens en zijn gaven te verwachten geweest was.

Niet lang daarna ging hij met een verlof van zes maanden terug naar Europa.

Als piepjonge tweede luitenant was hij naar Indië vertrokken — het hart vol idealen! Hij keerde terug in een hogere rang en met het ridderkruis van de Militaire Willemsorde op de borst!

Ja, ja, juffrouw Geerts, de vrouw van den Coevordensen bakker, was toen wel heel erg trots als van Heutsz in zijn mooie Indische uniform alleen maar.... *langs* haar winkel liep! Wanneer er dan klanten voor de toonbank stonden, zei de goede vrouw: „Kijk eens, kijk eens, daar loopt de jonge meneer van Heutsz.... nou is ie al ridder.... en ik heb 'm nog gekend toen ie nog op de lagere school ging, en een rakker was van je wèlste!"

HOOFDSTUK VI

VAN HEUTSZ WEDEROM NAAR ATJEH

Moeder van Heutsz was hartelijk blij, dat haar zoon teruggekeerd was uit dat warme land, en schrik en bewondering wisselden elkaar in haar ogen af, wanneer eerste luitenant van Heutsz over zijn avonturen op Atjeh vertelde. Nee, wanneer men het háár vroeg, dan moest ze van dat Indië *niets* hebben, en ze hoopte nu maar, dat haar kloeke zoon voortaan in Holland zou blijven. Hij had nu warempel genoeg avonturen beleefd.

Karel Martelo woonde in Leiden, en zou — wanneer alles vlot verliep — over twee jaar dokter kunnen zijn.

Op een ochtend vond van Heutsz de volgende brief bij zijn ontbijtbordje:

Beste Jan,

Uit de krant vernam ik dezer dagen, dat je weer in het moederland teruggekeerd bent. Ik roep je een hartelijk welkom toe en hoop je spoedig eens de hand te kunnen drukken. Wat is de tijd toch gauw voorbijgegaan, hè? Herinner je je de dagen nog, dat we bij meester Donkers in de klas zaten en op onze vrije middagen veldslagen leverden op de weide?

Ik heb het geweldig druk, want over een week of wat moet ik het doctoraal examen afleggen. Anders was ik stellig naar Coevorden gekomen, om je persoonlijk te begroeten. Misschien brengt het lot jou nog weleens in de buurt van Leiden.

Met hartelijke groeten, ook aan je ouders,

van je schoolvriend,

KAREL MARTELO,

Breestraat 108, Leiden.

VAN HEUTSZ WEDEROM NAAR ATJEH

Glimlachend bleef van Heutsz even op de brief kijken. Of hij zich zijn schooljaren nog herinnerde! Die goeie meneer Donkers! Hij zou niet vergeten den man even op te zoeken, vóórdat hij Coevorden weer verliet. En hij zou Coevorden al gauw verlaten, want hij had juist bericht ontvangen, dat hij tijdelijk geplaatst was aan de Hogere Krijgsschool te Den Haag. Drommels, dat kwam schitterend uit. Den Haag en Leiden lagen pal bij elkaar. Een pracht van een gelegenheid om Karel Martelo te bezoeken!

„Waar heb je zo'n pret over, jongen?", vroeg mevrouw van Heutsz, die haar zoon opmerkzaam aangekeken had.

„Omdat ik mij veel voorstel van een bezoek bij Karel Martelo, moeder. We zitten dicht bij elkaar. Hij in Leiden en ik in Den Haag."

Mevrouw van Heutsz zuchtte. Dat was wáár ook. Jan zou over een dag of wat naar Den Haag vertrekken. Ze had hem zo graag een poosje bij zich gehouden. Maar dat ging nu eenmaal niet. Jan wilde vooruit komen in de wereld, hij was niet een jongen om maar bij moeders pappot te blijven zitten. En gisterenavond, toen Jan zo met zijn vader over een en ander sprak, had ze duidelijk gemerkt, dat zijn hart toch weer naar Indië verlangde. Het land had onvergetelijke indrukken op hem gemaakt en hij was van oordeel, dat in de Tropen voor een officier ook wel goed werk te verrichten viel, en Jan was immers officier met hart en ziel.

Jan vertrok naar Den Haag, en zijn eerste vrije dag benutte hij om naar Leiden te gaan.

Het was heerlijk weer. De zon scheen zó sterk, dat van Heutsz zich onder de Atjehse hemel wanen kon. Hij zou er niets tegen opgezien hebben om van Den Haag naar Leiden te wandelen. Het lopen was hij op Atjeh gewend geraakt. Jóngen, wat had hij daar vaak zijn benen moeten gebruiken! Maar achteraf bekeken vond hij het toch maar beter om van de trein gebruik te maken.

Heel vroeger was Jan eens in Leiden geweest, en hij had een vage herinnering aan de sleutelstad behouden. Maar toen hij

aankwam, moest hij zich bekennen, dat hij zich niets meer herinnerde van alles wat hij eertijds gezien had. Ja, in een aantal jaren veranderde zo'n stad natuurlijk geheel en al van gezicht.

Karel Martelo woonde in de Breestraat. Een forse politie-agent maakte den officier spoedig wegwijs en het duurde niet lang of van Heutsz stond voor een zeer ouderwetse deur, die in een nòg ouderwetser huis prijkte.

Willem van Hoendering, Mr. Timmerman.

Hij zou toch wel góéd zijn? Hij keek nog eens naar het nummer. Het stond er duidelijk: 108. Hetzelfde nummer, dat Karel in zijn brief geschreven had. „Als Karel maar niet verstrooid geweest is", dacht van Heutsz glimlachend, „die geleerde lui kunnen met hun gedachten soms bij heel andere dingen zijn!"

Van Heutsz trok aan de koperen trekbel, die een geweldig rumoer maakte. Het leek wel of de klok van een kathedraal aan het luiden gegaan was. Wat galmde het lang na, en wat duurde het lang, voordat een levend wezen verscheen! Eindelijk hoorde hij voetstappen sloffen. De deur werd op een kier geopend en een ietwat slordige juffrouw vroeg wie er gebeld had.

Beleefd bracht van Heutsz de hand aan zijn kepi en informeerde of hij terecht was bij den heer Karel Martelo, medisch student.

Onmiddellijk ging de deur wijder open en op het gezicht van de juffrouw verscheen een vriendelijke trek. Ja, mijnheer de officier was terecht, maar....

Hier weifelde de vrouw even en wist blijkbaar niet goed wat ze zeggen moest.

„Wat maar?", vroeg van Heutsz op een allerbeminnelijkste toon.

„Ja, ziet u", luidde het antwoord, „ik weet niet of meneer Martelo al bij de hand is."

„Wat vertelt u me nou!", kreet van Heutsz en zijn gezicht was

een en al verbazing. Hij haalde een knol van een zilveren horloge voor de dag, dat hij de hospita van zijn vriend vóórhield. „Kijkt u eens eventjes, het is al half twaalf!"

„Ja, maar de heren studenten zijn vaak niet vroeg bij de hand", lichtte de vrouw vertrouwelijk in. Doch ze beloofde eens te gaan kijken."

Van Heutsz werd in een marmeren gang gelaten, waar hij dan maar even wachten moest. Hij bedankte reeds bij voorbaat de hospita voor de moeite, die zij zich getroosten wilde, en begon de aardige tegeltjes, die in de muur aangebracht waren, te bezichtigen.

De vrouw slofte weer weg. Naar boven, want van Heutsz hoorde haar duidelijk een trap opgaan.

„Hoe is het mogelijk, dat iemand met dit prachtige weer om half twaalf in de ochtend nog niet uit zijn bed is", mijmerde van Heutsz, en hij herinnerde zich toen meteen, dat Karel Martelo aan vroeg opstaan altijd een hekel gehad had. Vroeger ook, toen kwam hij altijd op het allerlaatste nippertje op school, soms nog met zijn mond vol brood.

Eensklaps klonk een daverend: „Hela! Dat *ben jij natuurlijk!"*

De vrouw verscheen weer in de gang, knikte van Heutsz vertrouwelijk toe en zei, dat het in orde was. Meheer de officier moest maar doorlopen, naar boven, eerste étage, tweede deur rechts.

Van Heutsz ging de trap op en even later stond hij tegenover zijn ouden schoolkameraad Karel Martelo, die hem in een keurige kamerjapon op de drempel van zijn deur stond op te wachten.

Zij drukten elkaar hartelijk de handen en Karel riep weer uit: „Hela!" En voegde er stralend aan toe: „Toen juffrouw Hoendering zei, dat een officier beneden stond, begreep ik dadelijk, dat jij het was! Kom binnen, kerel, kom binnen! Wat zie je er verbrand uit! Een echte Indischman ben je geworden, en wat staat dat mooie pakje je keurig!"

VAN HEUTSZ WEDEROM NAAR ATJEH

ZIJ DRUKTEN ELKAAR HARTELIJK DE HANDEN.....

VAN HEUTSZ WEDEROM NAAR ATJEH

Van Heutsz had er nog geen woord tussen kunnen krijgen. Al pratende drukte Karel Martelo hem in een zeer oude en versleten armstoel en verontschuldigde zich toen, dat hij zijn haren nog niet eens behoorlijk gekamd had.

„Ik zie, dat je je oude gewoonte van lang slapen nog niet afgeleerd hebt!"

Karel maakte een afwerende handbeweging en zei verontwaardigd, dat hij de vorige nacht tot bij tweeën had zitten studeren!

„Studeren of fuiven?", vroeg van Heutsz, met een knipoogje.

„Nee, om de maan niet", bezwoer Karel, „geblokt heb ik, man! Ik heb het tegenwoordig razend druk! De professoren hier zijn lang niet makkelijk!"

En terwijl Karel zijn toilet verder verzorgde, vertelden de vrienden elkaar hun wederwaardigheden.

„Het is je in Indië dus bevallen?", vroeg Karel Martelo, terwijl hij voor de spiegel, die boven de schoorsteen hing, een onberispelijke scheiding in zijn haar trok.

„Best, en ik denk er over een maand of vijf weer heen te trekken!"

„Misschien zien we elkaar er nog weleens", veronderstelde Karel.

„Ben je voornemens een pleizierreisje in die richting te gaan maken?"

Juffrouw Hoendering kwam binnen met een blad, waarop twee dampende koppen koffie stonden.

„Meheer de officier blijft zeker bij u koffiedrinken, hè, meheer Martelo?"

„Natuurlijk, natuurlijk, brave juffrouw Hoendering", gaf de student ten antwoord, „meheer de officier blijft hier koffiedrinken en we verwachten, dat u ons eens iets extra lekkers zult voorzetten. Meheer de officier is niet de eerste de beste, meheer de officier heeft.... op Atjeh gevochten tegen de Atjehnezen!"

VAN HEUTSZ WEDEROM NAAR ATJEH

Juffrouw Hoendering sloeg haar handen in elkaar. Het is toch niet waar!"

„Vrouwe Hoendering", zei Karel Martelo met komische waardigheid, „heb ik u óóit iets gezegd, dat waar was.... pardon.... ik bedoel: heb ik u ooit iets gezegd, dat *niet* waar was? *Deze* heer heeft inderdaad op Atjeh gevochten en niet zo'n klein beetje ook!"

Hoofdschuddend ging juffrouw Hoendering de kamer uit. Ze wist niet of meneer Martelo, die een beste man was, maar altijd vol grapjes zat, haar ook deze keer soms weer in het ootje genomen had. In elk geval nam ze zich voor om voor de beide heren eens iets heel fijns klaar te maken. Meheer de officier vond ze een kranig mannetje, en dat uniform stond 'm, om door 'n ringetje te halen!

„Je vroeg of ik een pleizierreisje naar India dacht te maken? Nee, *dat* is het geval niet, maar ik ben wel voornemens om, als ik afgestudeerd ben, als officier van gezondheid naar Insulinde te trekken."

Van Heutsz verslikte zich bijna in de hete koffie, die hij juist aan de lippen gezet had. De mededeling van zijn vriend had hem dan ook buitengewoon verrast. Karel had dus het plan opgevat om militair te worden! *Dat* had hij nooit kunnen denken. Hij had veeleer geloofd, dat het Karels liefste wens was om gauw een grote praktijk te krijgen en dan in zijn vrije uren te studeren."

„Het verbaast je, hè?"

„Om je de waarheid te zeggen, *ja!*"

„Niets veranderlijker dan de mens", leraarde Karel, en hij dronk achter elkaar zijn kop koffie leeg.

De koffietafel, die juffrouw Hoendering een halfuurtje later opdiende, sloeg alle verwachtingen, en de brave vrouw werd dan ook verlegen onder de uitbundige lof, die haar door de beide jongelui toegezwaaid werd.

VAN HEUTSZ WEDEROM NAAR ATJEH

Vrolijk ging de dag voorbij. Karel Martelo liet van Heutsz het Leidse Universiteitsgebouw zien, dat Jan zeer bewonderde.

Om vijf uur bracht Karel zijn vriend naar de trein en beloofde binnen niet al te lange tijd eens een kijkje in den Haag te komen nemen.

Enige maanden van ernstige en ingespannen studie gingen nu voor van Heutsz voorbij. Toen verwezenlijkte hij zijn plannen en ging naar Indië terug.

Het jaar 1886 — Karel Martelo was inmiddels hoog en breed arts geworden — zag hem op Atjeh terug. Maar niet meer als eerste luitenant, doch als kapitein!

HOOFDSTUK VII

EEN MERKWAARDIGE ONTMOETING

Op Atjeh was het nog altijd verre van rustig en kolonel van Teyn had handen vol werk om alles in de juiste banen te houden.

Maar vandaag was de bevelhebber toch in een buitengewoon goede stemming.

Hij was nog niet zo heel lang op Atjeh, maar hij had de mannetjes, met wie hij zou moeten samenwerken, met zijn heldere en scherpe blik al aardig gepeild. Hij wist tot op een haartje wat hij van elk hunner verwachten kon. Het weten, dat zich vele kranige mannen rondom hem geschaard hadden, stelde hem zeer gerust. Maar het meest van alles was hij toch ingenomen met den vijf en dertigjarigen kapitein van Heutsz. Dàt was in alle opzichten een man naar zijn hart. Iemand van weinig woorden, maar een man die *daden* verrichtte! Op kapitein van Heutsz kon je bouwen als op een rots. Wanneer van Heutsz zich eenmaal iets voorgenomen had, kon men er op rekenen, dat het ook *gebeurde.*

En nu was er weer een heel onaangenaam bericht binnengekomen. In Koeta Radja, waar de Nederlandse militairen de baas waren, werd namelijk gemompeld, dat de Atjehse hoofden binnenkort opnieuw een aanval zouden wagen en dan alles op alles zouden zetten om den sultan van Atjeh in zijn vroegere waardigheden te herstellen.

Tot nu toe had van Teyn veel met zachtheid en toegevendheid gedaan pogen te krijgen, maar niettegenstaande dat waren overvallen op patrouillerende soldaten en boodschappers aan de orde van de dag gebleven.

Gisteren had kapitein van Heutsz tegen hem gezegd: „Kolo-

nel, we moeten tegen die Atjehers straffer optreden, anders gaan ze een loopje met ons nemen."

En van Teyn had terstond ingezien, dat zijn kapitein de spijker op de kop had geslagen.

„Gaat u uw gang", had hij tegen den kundigen kapitein gezegd, en vrijwel op hetzelfde ogenblik was het bericht ontvangen, dat de Atjehers weer wat in hun schild voerden.

Van Heutsz kon dus dadelijk aan het werk gaan, en het was kolonel van Teyn een blijdschap te weten, dat kapitein van Heutsz, die reeds eerder in deze streken gediend had, de onmiddellijke leiding op zich nemen wilde, en *kon*.

Geen wonder dus, dat van Teyn in een uitmuntend humeur was.

De geest onder de manschappen, die tijdens het gedwongen niets doen wel eens minder opgewekt geweest was, liet sedert kort niets meer te wensen over.

Om de hoek van het kampgebouw kwam juist kapitein van Heutsz aanlopen.

Hij salueerde zijn chef, doch van Teyn groette joviaal met de hand en zei lachend: „Wanneer men over van Heutsz denkt, dan trapt men op zijn staart, kapitein!"

Ook van Heutsz lachte nu en vroeg of de kolonel goed dan wel kwaad van hem gedacht had!

„Kom, kom, dat behoef ik u niet te vertellen", meende de kolonel, en eensklaps weer ernstig wordend zei hij: „U hebt zeker ook vernomen, kapitein, dat de Atjehers zich weer roeren gaan?"

De beide officieren liepen samen op. Van Heutsz vertelde, dat het gerucht ook hem reeds ter ore gekomen was. Hij had, zei hij, eigenlijk allang een overval van de Atjehers verwacht. Door de tot nu toe betoonde lankmoedigheid waren die kerels gaan denken, dat het Nederlans-Indische leger hen toch eigenlijk niet aan dorst. En als de kolonel van Heutsz vroeg hoe hij over de zaak dacht, dan zou zijn antwoord luiden: in geen geval de

overval afwachten, doch *zelf* aanvallen! „Het is immers nog altijd waar", betoogde kapitein van Heutsz, „dat de beste verdediging de aanval is, en zeker wanneer men te doen heeft met een stelletje sluipmoordenaars, zoals de Atjehers zijn!"

Kolonel van Teyn schraapte zijn keel eens en streek zich langs de kin.

„Aanvallen!", had kapitein van Heutsz gezegd, maar van Teyn wilde nog liever niet dadelijk zó hard van stapel lopen.

„Zegt u mij nu eens ronduit, kapitein van Heutsz, hoe u denkt, dat het hier op Atjeh aangepakt moet worden."

Van Heutsz behoefde zich niet te bedenken. Met deze kwestie, die hem zo buitengewoon terharte ging, was hij immers al zolang vertrouwd.

„De schrik er inbrengen, kolonel, de Atjehers tonen, dat we dubbel en dwars tegen hen opgewassen zijn, en *daarna* moeten we, door welvaart in het land te brengen, het vertrouwen en de eerbied van den Atjeher trachtten te winnen."

Kolonel van Teyn humde opnieuw en streek zich weer over zijn kin. Hij was een beste brave man, en ook een kloek en kundig officier, maar een grote beslissing nemen bleef altijd een héél ding voor hem. Daarvoor had hij tijd nodig. In die dingen was hij anders dan kapitein van Heutsz, die van snelle besluiten hield.

„U bent dus van mening, dat we, vóórdat de Atjehers iets doen, tot de aanval moeten overgaan?"

„Juist, kolonel, zo denk ik erover!"

Nog enkele passen liep de kolonel in diep gepeins verder, en toen behaalde hij de grootste overwinning van zijn leven: een overwinning op *zichzelf!* Hij zei: „Welnu, dan kapitein, dan *zullen* we aanvallen. Neemt u de nodige maatregelen!"

Kapitein van Heutsz sloeg verrast de hand tegen de helm:

„Het komt in orde, kolonel!"

Toen het bekend werd, dat de soldaten zich gereed moesten maken voor de aanval, ging er een luid gejuich op. Men had

allang gepopeld om het den vijand eens aan het verstand te brengen, dat het met zijn laffe overvallen nu eens uit moest zijn. Laatst nog was een kok, die zich even buiten de linie gewaagd had, op de gemeenste manier door de Atjehers overrompeld. Men had den armen kerel later gevonden, in het gras, met een gapende klewangwond in de borst.

Tegen twaalf uur verzamelden de officieren zich in het zogenaamde „stafgebouwtje". Hier bespraken de leidende officieren altijd de dingen, die aan de orde waren. Op een ruwhouten tafel lag een getekende kaart van Atjeh, en van Heutsz legde de officieren uit welke tactiek gevolgd diende te worden om het snelst het doel te kunnen bereiken. Er werd bijna niet gediscussieerd, want het aanvalsplan van van Heutsz zat glashelder in elkaar. Een kind had het kunnen begrijpen.

„Kapitein van Heutsz", zei de kolonel vergenoegd, terwijl hij een sigaar opstak, „heeft zo'n grappige methode om alles te herleiden tot het eenvoudige rekensommetje van tweemaal twee is vier.

„En dan gaan we morgenochtend, voor zonsopgang, erop uit", besloot van Heutsz, „de vijand moet ons niet verrassen, maar wij moeten het *hem* doen. Dáárvoor zal hij het nodige ontzag hebben!"

Na enige uren van besprekingen ging de staf uiteen. Elk der officieren had nu zijn voorbereidende taak te verrichten, zodat de volgende ochtend alles kloppen zou als een bus. Kapitein van Heutsz was een beste man, maar als er iets haperde, nou dan kan er wat zwaaien!

Kolonel van Teyn en van Heutsz verlieten het laatst het stafgebouwtje.

„Ik ga aanstonds eens buiten de linie kijken, kolonel!"

„Dan mag u zich wel door een stuk of wat flinke manschappen laten vergezellen, kapitein, want ik vertrouw die bruingezichten geen zier!"

„Ik ga alleen, kolonel!"

EEN MERKWAARDIGE ONTMOETING

Wanneer de kolonel nog een sigaar gerookt had, zou hij deze stellig op de grond hebben laten vallen, want zijn mond viel wijd open.

„U gaat alleen buiten de beveiligde linie?"

„Waarom niet kolonel? Dat zullen wij toch eenmaal allen zonder bezwaar moeten kunnen doen."

De kolonel trok een diepe rimpel boven zijn neus en kuchte voor de derde keer. Hij zei echter niets meer. Kapitein van Heutsz was verstandig genoeg om te weten wat hij wel en wat hij nièt wagen kon. Tenslotte kende van Heutsz Atjeh nog beter dan kolonel van Teyn.

En zoals altijd, hield van Heutsz ook thàns woord. Na het avondeten verliet hij het kamp. En niet alleen, dat hij buiten de beveiligde linie trad, maar hij deed het zelfs ongewapend! Sabel, dolk noch revolver had hij bij zich! Ja, dat was een vreemde historie geweest. Vanochtend had van Heutsz er plotseling weer aan moeten denken. Toen hij nog een kleine jongen in Coevorden was, had hij eens een merkwaardige droom gehad. Hij was soldaat en wilde zijn vijand tegemoetrennen, en eensklaps had een geheimzinnige stem hem toegefluisterd: „Doe het ongewapend, dan zal je niets gebeuren." En hij *had* het ongewapend gedaan en hij was inderdáád ongedeerd teruggekomen. Het was maar een droom geweest, en het was heel lang geleden, maar tòch had die droom hem nooit losgelaten. Op gezette tijden had hij er steeds weer aan moeten terugdenken. Vanochtend óók weer. Van Heutsz wist zelf, dat het dwaasheid was en dat hij misschien heel onvoorzichtig handelde, maar hij had op slag bij zichzelf besloten: „En buiten de beveiligde linie ga ik nu eens *echt* ongewapend!"

De zon was nog niet geheel en al ondergegaan. In het Westen kleurde een betoverend bloedrood de hemel. Van Heutsz hield van de natuur en hij had vooral het Indische landschap met zijn speciale bekoringen lief gekregen. Geboeid keek hij

dus naar het schilderachtig tafreel, terwijl hij langzaam voortwandelde. Wat muskieten zoemden om zijn hoofd, maar hij had er geen last van. En zo ongemerkt verwijderde hij zich verder van de kampplaats dan zijn oorspronkelijk plan was geweest.

Het hoge gras werd nu afgewisseld door een bos van palmbomen.

Daar in de verte lag Kota Toeanko, dat de Nederlanders tot heden tevergeefs in bezit hadden pogen te krijgen. Door de stammen der palmen heen, kon van Heutsz deze standplaats van den vijand duidelijk onderscheiden. Maar nu zou alles anders worden. Eens en voor altijd moest Atjeh onder Nederlands gezag gebracht worden en dan zouden weldra vrede en welvaart de plaats innemen van krijgsrumoer en armoede.

Eensklaps sprong een gedaante van achter de bomen vandaan. Onwillekeurig greep van Heutsz naar zijn revolver, die hij echter niet bij zich had! Maar hij verloor geen seconde zijn zelfbeheersing.

Vóór hem stond een lenige katachtige Atjeher, die den Nederlandsen officier loensend aankeek. De geel-bruine vuist was om het heft van de klewang geklemd. Van Heutsz bleef staan en staarde den man onafgebroken aan. Het was alsof zijn ogen den inlander wilden doorboren. Dit duurde zo zeker wel een volle minuut. En het wonder geschiedde, dat kapitein van Heutsz den aanvaller met zijn ijzersterke ogen in bedwang hield. De Atjeher week, als een tijger, die angstig geworden is, terug en zette het eindelijk op een lopen. Kapitein van Heutsz was gered!

Pas véél later heeft van Heutsz dit voorval aan zijn kolonel verhaald. Van Teyn hoorde hem toen met gespannen belangstelling aan. Ja, hij wist, dat flinke klare ogen, zoals van Heutsz die ook in zijn hoofd had, op de inlanders soms een wonderlijke invloed hadden. En op hetzelfde ogenblik herinnerde de kolonel zich, dat hij eens in een boek gelezen had, dat — toen Napoleon

EEN MERKWAARDIGE ONTMOETING

DE ATJEHER WEEK, ALS EEN TIJGER ,........

op een ijzige nacht gedurende de tocht naar Rusland aan een ouden grenadier vroeg of deze het koud had — deze hem glimlachend ten antwoord gaf: „Als ik naar uw ogen kijk, sire, voel ik mij warm worden, ook al vriest het twintig graden!"

Dat soort fonkelende ogen had van Heutsz ook! Maar om die kinderdroom moest kolonel van Teyn een beetje lachen en hij raadde zijn kapitein dan ook aan, voortaan toch maar niet meer zonder wapens zulk gevaarlijk terrein op te zoeken.

Met muziek voorop trokken de volgende ochtend, toen nauwelijks de zon opgegaan was, de soldaten erop uit. De Atjehers mochten weten, dat de Nederlanders met opgeslagen vizier ten strijde gingen.

De zevende dag was het beoogde doel bereikt. Maar het kostte slachtoffers. En onder hen bevond zich ook kapitein van Heutsz, die met een diepe klewangwond in de rug van het slagveld gedragen moest worden.

Jan Dirks, de oppasser van den kapitein, die vast besloten had zijn meester nooit te verlaten, zag het onheil aankomen. Een lange Atjeher, die zijn wapen boven het hoofd zwaaide en allerlei woedende kreten uitstiet, sprong achter den kapitein, en voordat Jan Dirks het verhinderen kon, bracht de inlander van Heutsz een geduchte houw toe. De getroffene stortte op de grond en Jan Dirks, die niets anders dacht of zijn meester was gedood, wierp zich blind van woede op den Atjeher. Onderwijl snelde een eerste luitenant toe, die bij den bewustelozen kapitein neerknielde en zijn oor op diens borst legde. Gelukkig, het hart klopte nog, al was het ook zeer zwak. Jan Dirks en Tom Duun namen op zich den kapitein naar de kampplaats te vervoeren, en zij bezwoeren, dat zij liever sterven wilden dan die taak niet naar behooren te vervullen.

En terwijl het veldgeschut over het prachtige landschap donderde en de Nederlandse militairen zich meester maakten van

de stelling der Atjehers, werd kapitein van Heutsz op een veldbrancard naar de kampplaats gebracht. De tranen rolden Jan Dirks over de wangen, want hij had „er helemaal geen vertrouwen meer in, dat het nog terecht zou komen", zoals hij tegen zijn kameraad Duun zei, want de kapitein zag hem er véél te bleek uit. Zónde van zo'n moedige prachtkerel, en hij had zo'n goed hart ook!

HOOFDSTUK VIII

KAPITEIN VAN HEUTSZ GEWOND

Jan Dirks en Tom Duun hadden zich uitmuntend van hun plicht gekweten. De gewonde kapitein was veilig in de kampplaats aangekomen.

Kolonel van Teyn, die van daar uit zijn bevelen gegeven had, ontstelde hevig toen hij vernam, dat de gewonde kapitein van Heutsz was.

Maar.... er was een geluk bij een ongeluk. Gisteren waren enige nieuwe officieren, die tijdelijk op Atjeh gedetacheerd waren, aangekomen, en onder hen bevond zich een dokter, die de naam had buitengewoon knap te zijn.

Van Heutsz werd onmiddellijk in een ruim vertrek gedragen.

Kolonel van Teyn ging den dokter persoonlijk opzoeken. Deze maakte juist een wandeling om de kampplaats, teneinde zich een beetje te oriënteren.

„U kunt al dadelijk aan het werk gaan, dokter!", riep de kolonel gejaagd, en hij ging, zonder verder nog te spreken, den arts vóór naar de kamer, waar van Heutsz zich bevond.

De officier van gezondheid boog zich over den gewonde en.... het leek of de dokter verbleekte! Hij trok aan het schelkoord, dat in zijn nabijheid hing, en beval den hospitaalsoldaat, die terstond binnengetreden was, zo gauw mogelijk alles voor een operatie in gereedheid te brengen.

Voorzichtig werd van Heutsz op de borst gelegd. De uniformjas werd op de rug stuk gesneden en de militaire arts kon nu de wond onderzoeken. Zijn gezicht kreeg een zeer bedenkelijke uitdrukking, en toen even later kolonel van Teyn persoonlijk om een hoekje van de deur kwam vragen hoe het met den patiënt ging, antwoordde de dokter: „Er is grote kans op een

infectie kolonel! Het lange vervoer heeft er natuurlijk ook geen goed aan gedaan en door het bloedverlies is de gewonde zeer uitgeput."

„Maar.... eh.... het is toch niet.... eh...." Kolonel van Teyn weifelde het woord ‚doodelijk" uit te spreken. Als krijgsman was hij aan veel gewend geraakt, maar wanneer deze expeditie aan kapitein van Heutsz het leven zou moeten kosten, zouhem dit toch wel héél bijzonder aangrijpen.

„U bedoelt of het levensgevaarlijk is", hielp de dokter den kolonel.

Van Teyn knikte.

„Daar valt op het moment nog weinig van te zeggen kolonel", zei de dokter kort, maar laat ons er het beste van hopen."

„Ja, laten wij dat", en met een mismoedig gezicht verwijderde de kolonel zich weer.

Opnieuw onderzocht de dokter de wond. Het was een knaap, die van het éène einde van de rug naar het andere liep. Die klewanghouwen kwamen altijd zo gemeen aan!

De eerste tekenen van infectie waren er al. Een ogenblik ging het door de gedachten van den dokter: „Het wapen zal toch niet vergiftigd geweest zijn?"

Het was soms bij de Atjehers de gewoonte om zich te bedienen van wapens, die vooraf in een vrij snelwerkend vergif gedoopt waren. Meestal was tegen dergelijke verwondingen geen kruid gewassen.

Maar neen, tot grote opluchting van den geneesheer, bleek *deze* wond toch niet door een vergiftigde klewang toegebracht te zijn. Er bestond dus nog een kans om het slachtoffer te redden.

„Arme kerel", prevelde de dokter, terwijl hij voorzichtig, doch handig de enorme wond ging hechten.

Een half uur later lag kapitein van Heutsz in een helder ledikant.

Kolonel Teyn kwam weer eens kijken.

KAPITEIN VAN HEUTSZ GEWOND

„Nu, dokter, wat denkt u ervan?"

„Als de koorts niet oploopt, heb ik alle hoop, kolonel", antwoordde de geneesheer, die juist de pols van de gewonde tussen zijn vingers had genomen.

„Wacht eens eventjes", waarschuwde de kolonel, „hij beweegt zich."

Enige ademloze seconden gingen voorbij....

Toen opende van Heutsz de ogen.... even zwierven deze in het rond.... waar bevond hij zich?...... wat was er met hem gebeurd? Toen vestigden zij zich op het gezicht van den dokter.

„Karel", bracht de gewonde er met moeite uit.

„Jan", glimlachte de dokter.

De zieke sloot opnieuw de ogen en zijn rustige ademhaling bewees, dat hij thans de slaap genoot, die hem zijn krachten hergeven moest.

Met verbazing was kolonel van Teyn van dit tafereel getuige geweest.

„Kende u hem, dokter?", vroeg hij.

De geneesheer knikte.

„Ja, kolonel, wij zijn allebei jongens uit Coevorden. Als kinderen hebben we samen gespeeld, en vele jaren geleden is kapitein van Heutsz, die toen nog luitenant was, mij tijdens zijn Europees verlof nogeens in Leiden komen opzoeken. Na die tijd hebben wij elkander uit het oog verloren, en nu vinden we elkaar *hier* terug, en onder dèze omstandigheden."

„Tja, dokter", zei de kolonel, terwijl hij zich over de kin streek, „het kan in de wereld vaak heel toevallig lopen! Enfin, u zult er uw vriend wel boven op helpen!"

HOOFDSTUK IX

EEN INLANDSE SPION

Dank zij de goede zorgen van zijn vriend Karel Martelo herstelde van Heutsz heel wat sneller dan men oorspronkelijk verwacht had.

De vrienden, die elkaar zo plotseling weergevonden hadden, hadden elkander natuurlijk héél wat te vertellen.

De eerste keer, dat van Heutsz weer een geregeld gesprek voeren kon, vroeg hij:

„Maar hoe ben je er ooit toe gekomen om naar Atjeh te gaan?"

En toen vertelde Karel Martelo hoe hij, nadat hij zijn artsexamen afgelegd had, zijn plan verwezenlijkt had en zich had aangemeld als officier van gezondheid bij het Nederlandse leger.

Hij had verschillende standplaatsen gehad, het laatst in Tilburg. Maar.... het was hem niet meegevallen, want hij had de merkwaardige ontdekking gedaan, dat ook in *hèm* de drang naar avontuur leefde. Vroeger was hij zich dat nooit zo bewust geworden, maar langzamerhand was het tot hem doorgedrongen. Het leven in de stille garnizoensstad was hem te eentonig, te vervelend geworden. En toen, eensklaps, ging het bericht door Nederland, dat in de Oost mannen gebruikt konden worden. Karel Martelo had geen seconde geaarzeld. Hij had zich opgegeven voor de dienst in Oost-Indië. Eerst was hij geplaatst te Batavia, daarna te Soerabaja. Maar ook daar was het hem niet tierig genoeg geweest.

„Nou, nou", lachte van Heutsz, „jij bent in de jaren wèl veranderd!"

Karel knikte en ging verder: „Op Atjeh ging het niet naar

wens en dat bracht mij op het denkbeeld om aan het legerbestuur overplaatsing naar het oorlogsterrein te vragen. Hetgeen geschied is, en...."

„De eerste patiënt, dien je te behandelen kreeg, was je oude schoolmakker Jan van Heutsz", zei de kapitein, wien het aan te zien was, dat het gesprek hem vermoeid had.

Alle soldaten waren aangetreden.... de luitenants stonden met de blinkende sabel tegen de schouder aan het hoofd van hun troepen.

Van het kampgebouw wapperden feestelijk de vlaggen tegen de strak-blauwe hemel.

Er was iets bijzonders gaande....

Trompetten schalden.... trommels roffelden.... roerloos inde militaire houding, pink op de naad van de broek, wachtten de soldaten op de dingen, die komen gingen.

Alles werd stil.... héél stil.... Men kon bijna het geritsel horen van de bladeren der nabije bomen, die zachtjes door de wind werden bewogen.

Toen klonk de stem van kolonel van Teyn:

Officieren, onderofficieren manschappen!

Een grootse taak is volbracht. Een belangrijk gedeelte van Groot-Atjeh, dat zo lange tijd door de vijanden beheerst werd, is thans in onze handen gevallen. Grote moed en plichtsbetrachting hebt ge daarbij aan de dag gelegd. Maar wij danken dit succes vóór alles aan het optreden van kapitein Joannes Benedictus van Heutsz. Wij danken God, dat het Hem behaagd heeft dezen dapperen officier van zijn ernstige wonde te doen herstellen.

En thans kapitein van Heutsz verzoek ik u naarvoren te willen treden.

Van Heutsz trad enige schreden naar den kolonel toe, en van Teyn ging verder:

> *Het vaderland stelt de dapperheid en het doorzicht van u, kapitein van Heutsz, op hoge prijs en het is mij een buitengewoon voorrecht u te mogen mededelen, dat het legerbestuur u, als beloning voor de door u bewezen diensten, bij keuze* BEVORDERD HEEFT TOT MAJOOR!
>
> *Leve majoor van Heutsz!*

De kreet werd terstond overgenomen. Trommels roffelden opnieuw. Het schalde uit duizenden kelen door de lucht: „Leve majoor van Heutsz! Leve majoor van Heutsz!"

Jan van Heutsz zelf stond onbewegelijk, met de hand tegen de helm.

Het leven op Atjeh hernam weer zijn oude loop. Van algehele vrede was nog geen sprake.

Van Heutsz was thans de man, die op Atjeh zijn inzichten deed zegevieren. O zeker er waren weleens botsingen met de hoge heren op Java, die het beter meenden te weten dan de kloeke hoofdofficier, maar van Heutsz was er de man niet naar om zich een overtuiging te laten opdringen, die de zijne niet was en ook nimmer zou wòrden.

Ook nu weer had hij een brief van den Gouverneur-Generaal gekregen, die allerlei bevelen bevatte, met welke van Heutsz het in het geheel niet eens was.

Met een boze blik in zijn ogen las hij, en toen hij klaar was verfrommelde hij het papier driftig in zijn vuist. Deksels nog aan toe, wie *wist* het nu eigenlijk? De heren, die ver van het oorlogsterrein achter hun schrijfbureau zaten of hij, die schier dag en nacht met zijn mannen te velde was en vaak tot aan het middel in het moeras moesten kruipen?

Lange tijd tot foeteren werd van Heutsz niet gelaten want sergeant van Loon meldde zich.

EEN INLANDSE SPION

„Majoor!"

„Ja, sergeant!"

„Majoor op een afstand van ongeveer twee kilometer, even in het bos, hebben we een Atjeher gevangen genomen.

„Juist!"

„De man beweert, dat hij een vriend is van het Nederlandse gouvernement en daarvan bewijzen kan overleggen."

Majoor van Heutsz, die de gewoonte had alles zoveel mogelijk zelf te doen, gelastte den sergeant den gevangene over vijf minuten in het commandantsbureel te brengen, waar hij den Atjeher persoonlijk een verhoor zou afnemen.

Precies op tijd — van Heutsz was een man van de klok èn van zijn woord! — zat de majoor achter zijn „lessenaar", die niets anders dan een ruw-houten keukentafel was.

De sergeant meldde zich opnieuw en de Atjeher werd tussen twee soldaten binnen geleid.

Majoor van Heutsz gaf een wenk en de drie militairen verdwenen. Het was de gewoonte van den majoor om de gevangenen steeds onder vier ogen aan de tand te voelen.

Het kwam van Heutsz ook nu weer goed te pas, dat hij zijn vrije uren niet alleen benut had voor het bestuderen van krijgskundige problemen, maar óók voor het aanleren der Indische dialecten. Hij kon den Atjeher dus in diens eigen taal ondervragen. Dit was een groot voordeel. In de eerste plaats had men dan geen tolk nodig en in de tweede plaats waren de gevangenen die een zekere sfeer van vertrouwelijkheid om zich heen voelden, eerder geneigd de volle waarheid te zeggen. De Atjeher is namelijk zeer gevoelig voor een goed en vriendelijk woord en zeker wanneer dit in zijn eigen taal tot hem gericht wordt.

Van Heutsz liet den man zitten en bood hem zelfs een sigaar aan. Voor de Atjehers was een sigaar een lekkernij, die zij maar zelden bemachtigen konden.

„U beweert een vriend van de Nederlandse regering te zijn?", begon de majoor.

EEN INLANDSE SPION

De Atjeher knikte glimlachend, terwijl twee rijen hagelwitte tanden zichtbaar werden.

„Dat kunt u nu wel zeggen, maar wie verzekert mij, dat ik u op uw woord geloven kan?"

De Atjeher, die een soort buis droeg, haalde een papier voor de dag, dat hij den majoor overhandigde.

De ogen van van Heutsz vlogen langs de letters, die met groene inkt geschreven waren. Het was een van de stelregels van Jan van Heutsz om nimmer verbazing te laten blijken, maar nu viel hem dit toch wel bijzonder zwaar. Want het document, dat hem getoond was, was eigenhandig ondertekend door één der belangrijkste bestuursambtenaren van Java. Majoor van Heutsz *kende* die handtekening.

Van Heutsz voelde, terwijl hij het stuk nogeens overlas, hoe de ogen van den Atjeher strak op hem gevestigd waren.

Het papier, dat stellig geen vervalsing was, behelsde de volgende mededeling:

> *De houder van dit document, genaamd Keiran Roeto en afkomstig uit Keumala heeft reeds meerdere malen bewezen, dat hij het Nederlandse bestuur op Atjeh goed gezind is.*
>
> *Alle Nederlanders, militairen en burgerlijke ambtenaren, wordt verzocht Keiran Roeto alle hulp te verlenen, die hij zal vragen.*
>
> *J. KEIJZERSLO.*

Van Heutsz ging echter nooit over één enkele nacht ijs. Dit papier was zonder twijfel juist. De echtheid ervan stond vast. Maar *wie* bewees van Heutsz, dat de man, die tegenover hem zat, inderdaad Keiran Roeto was? Het was zeer goed denkbaar, dat Keiran Roeto door zijn landgenoten overvallen en gedood was, dat men zich van zijn papier meester gemaakt had en dat thans een ander trachtte onder valse naam in de kampplaats der

Nederlandse soldaten te spionneren. Het zou werkelijk niet voor de eerste keer zijn, als zo iets gebeurde!

De man was afkomstig uit Keumala....

Keumala!

Dat woord klonk alle Nederlanders op Atjeh als een strijdkreet in de oren.

In Keumala had de pretendent-sultan zich gevestigd en van Keumala uit werden nog steeds overvallen op het Nederlands-Indische leger ondernomen.

Maar welke middelen stonden majoor van Heutsz ten dienste om zich van de al of niet geloofwaardigheid van den Atjeher, die rustig op zijn stoel zat, te vergewissen?

Slechts één middel! Maar dat was dan ook beproefd. Zijn weergaloze *mensenkennis!* Het was spreekwoordelijk geworden, dat majoor van Heutsz zich nooit in zijn mensen vergiste. Hij behoefde iemand slechts enkele seconden in de ogen te kijken om hem nauwkeurig te kunnen taxeren. En dat gebeurde ook nu. Van Heutsz richtte een lange blik op den Atjeher, en toen moest hij tot de slotsom komen, dat de man hem niet bedroog.

„En wat deed u in het bos, toen u door mijn mannen gevat werd?"

„Ik was onderweg naar de kampplaats, want ik heb een hoogst belangrijk bericht."

Van Heutsz was slim genoeg om niet dadelijk te laten merken, dat hij gaarne wilde weten wat de Atjeher hem te vertellen had. Hij deed eerst alsof dit hem weinig of niets interesseerde, en begon over heel iets anders.

„U komt dus uit Keumela?"

„Ja, en ik weet precies wat de pretendent-sultan van plan is te doen", luidde het antwoord.

„Waarom hebt u eigenlijk partij gekozen *tegen* uw eigen landslieden?"

„Omdat ze mij eenmaal onrechtvaardig behandeld hebben!"

Bij deze woorden kwam een uitdrukking van ontembare haat in de donkere ogen van den Atjeher.

Wanneer er nog enige twijfel geweest was bij van Heutsz, dan zou deze thans geheel verdreven zijn, want het antwoord, dat de Atjeher gegeven had, had niet logischer *kunnen* zijn. Het was immers maar àl te zeer bekend, dat de Atjeher onverzoenlijke haat opvat tegen hem, die hem onrechtvaardig bejegent. Van Heutsz had dit gedurende zijn verblijf op Atjeh al vele malen ondervonden. Hij had geleerd, dat de Atjeher, die van nature trots en vrijheidslievend is, tot aan zijn dood toe wraakgedachten blijft koesteren jegens hen, die de rechtvaardigheid — ook in de geringste zaak — uit het oog verloren hadden. Het was dus ineens begrijpelijk geworden, dat deze Keiran Roeto de Nederlanders, die zijn volk beoorloogden, diensten wilde bewijzen.

„En welk groot nieuws heeft u mij toe te vertrouwen?", vroeg de majoor nu, zich onderwijl wat makkelijker in zijn harde en ongemakkelijke stoel zettend.

„Aan de monding van de Piadarivier", onthulde de Atjeher, „woont een kluizenaar, een zekere Teungkoe Tapa. Hij beweert dat Allah hem gezonden heeft om de heilige oorlog te prediken van de Mohamedanen tegen de ongelovigen. En deze man, die een grote welsprekendheid bezit, is er in geslaagd vele volgelingen om zich heen te verzamelen. Ook de hoofden in Keumala hebben van hem gehoord en hebben verklaard, dat zij aan zijn zijde zullen vechten tegen de Nederlanders."

Van Heutsz vertrok geen spier van zijn gezicht, hoewel de boodschap hem buitengewoon onaangenaam verrast had. Een inlander, die door Allah gezonden beweerde te zijn, kon bij de domme en goedgelovige bevolking veel kwaad stichten. Het was méér voorgekomen, dat zo'n man duizenden en nogeens duizenden opgezweept had tot de zogenaamde heilige oorlog tegen allen, die geen volgelingen van Mohamed waren.

EEN INLANDSE SPION

„En is deze man werkelijk een Inlandse priester?", vroeg de majoor.

De Atjeher maakte een verachtelijk hoofdgebaar:

„Een Inlandse priester? Het mócht wat! Hij kende dien Teungkoe Tapa heel goed! Zeven jaar geleden had hij zijn dorp, de kampong Telong, moeten ontvluchten, omdat hij een zware misdaad op zijn geweten geladen had, en van dat ogenblik af had hij geleefd op de top van de Goenong Geureudong. En de hoofden in Keumala wisten ook wel, dat Teungkoe Tapa geen priester was, doch een doodgewone bedrieger. Maar zij konden nu van hem en zijn welsprekendheid nut hebben, want de bevolking geloofde zijn mooie praatjes."

Van Heutsz trok aan zijn sigaar, overdacht wat de Atjeher hem zo even allemaal verteld had.

Toen boog Keiran Roeto zich naar voren en zei op dwingende toon:

„U moet dien Teungkoe Tapa in handen zien te krijgen. Dan begrijpen de Atjehers meteen, dat hij niet door Mohamed, den groten profeet, beschermd wordt. En....

Een klop op de deur. Een ordonnans meldde zich, stond in de houding.

„Ja?", vroeg van Heutsz.

„Zo juist bericht binnen gekomen, dat de havenplaats Idi door de Atjehers aangevallen is, majoor!"

Van Heutsz stond op. Kalm als steeds, en vroeg hoe de aanval verlopen was.

„Afgeslagen, majoor, maar wij hebben daarbij zware verliezen geleden."

Met den ordonnans had van Heutsz in het Nederlands gesproken; toen wendde hij zich tot den Atjeher en vertelde den man in diens eigen taal wat er gebeurd was.

De Atjeher glimlachte. Zijn voorspelling was eerder bewaarheid dan hij vermoed had.

De ordonnans kreeg een teken om te verdwijnen. Ook het

onderhoud met den Atjeher beschouwde van Heutsz als geëindigd. Hij had nu wel àndere dingen te doen. Maar de Atjeher had nog iets op zijn hart.

„Zend onmiddellijk troepen naar Idi. Wanneer de mensen *daar* de schrik in de leden krijgen, zal Teungkoe Tapa verloren spel hebben."

Van Heutsz bleef in gedachten verzonken even naar de vloer staren.

Een uur later was een lange colonne, met van Heutsz aan het hoofd, op weg naar de bedreigde plaats.

Het zevende bataillon Infanterie wist de vijandelijke benden in bedwang te houden.

Maar de listige kluizenaar ontkwam.

HOOFDSTUK X

HET SPROOKJE VAN ATJEH

Wederom waren enige jaren van strijd voorbijgegaan, maar zij waren niet tevergeefs geweest, want Atjeh — het was duidelijk merkbaar — begon zich hoe langer hoe meer aan het Nederlandse gezag te onderwerpen.

Van Heutsz was opgeklommen tot kolonel en zijn bevordering tot luitenant-generaal was op handen. Karel Martelo was enige jaren geleden als majoor-arts naar Nederland teruggekeerd. Niet omdat het leven te velde hem te zwaar geworden was, maar omdat zijn gezondheid door het klimaat en de moerassen ondermijnd was geworden.

Het was voor van Heutsz een hele slag geweest toen zijn trouwe vriend hem op een ochtend was komen vertellen, dat hij ontslag uit de militaire dienst had gevraagd wegens gezondheidsredenen. Een ogenblik had van Heutsz er aan gedacht om ook naar het moederland terug te keren, maar al spoedig had hij ingezien, dat hij zijn werk op Atjeh niet onvoltooid mocht achterlaten. Van Heutsz was nooit een man van halfheden geweest en hij zou het ook thàns niet zijn.

Met een brok in zijn keel zag hij op het strand het oorlogsschip na, dat zijn besten en jarenlangen vriend naar Batavia voerde, vanwaar Karel Martelo met de mailboot naar Holland zou teruggaan. Maar toen het vaartuig uit het gezicht verdwenen was, in de nevelen van de Indische Oceaan, keerde van Heutsz terug naar zijn arbeid, met vaste schreden en met de onverzettelijke wil zijn taak te voleinden.

Luitenat-Generaal van Heutsz benoemd tot gouverneur van Atjeh en Onderhorigheden!

HET SPROOKJE VAN ATJEH

Wederom stonden de troepen aangetreden.... wederom roffelden de tamboers op hun trommels.... wederom wapperde het vaderlandse dundoek in de egale luchten....

Duidelijk en kloek waren de woorden, die luitenant-generaal van Heutsz op die gedenkwaardige dag tot zijn manschappen richtte:

Met vol vertrouwen op uw goede geest, uw plichtsbetrachting en toewijding, heb ik op heden mij aan uw hoofd gesteld.

Wij staan gereed de oorlog te voeren in een landstreek, die gerekend mag worden tot de meest welvarende van het Rijk van Atjeh. Maar wij zullen die oorlog voeren alleen tegen de personen die met de wapenen in de hand zich tegen ons verzetten. Wij zullen optreden als beschermers van alle goedgezinden, van de have, van het goed en de eigendommen der gehele bevolking.

Dan zal, wanneer de oorlog hier tot een einde zal zijn gebracht, het volk zich met vertrouwen en zonder wrok aan ons gezag onderwerpen, omdat wij zijn bezittingen gespaard, zijn goederen onaangeroerd gelaten hebben.

En thans voorwaarts!

Leve het vaderland!

Het waren geen ijdele woorden van den generaal geweest.

Hij *handelde* er ook naar, en hij verwierf inderdaad het vertrouwen der bevolking van Atjeh.

De meeste zorg bleef de landstreek Pidië baren. Daar zaten de onverzettelijke Atjehers, die niet *dachten* aan toegeven.

Van Heutsz zette zijn kop thee aan de lippen, nam een fikse slok en zei toen hoofdschuddend tegen kapitein van Eck:

„Een andere weg is er niet, kapitein! We móéten er op af. Wanneer we Habib Hoesin gedwongen hebben zich naar onze

wensen te voegen, dan mogen we wel zeggen, dat we het grootste deel van Atjeh tot vrede gebracht hebben. En dat begint langzamerhand tijd te worden. Hoelang ben ik nu al niet op Atjeh, en het is tot heden toe nog altijd vechten geweest. Waarlijk, een mens leeft niet steeds om te vechten! Vrede moet ook het doel van den waren krijgsman zijn."

Kapitein van Eck keek verrast op. Zo had hij den luitenant-generaal nog nooit horen spreken. Vrede is het doel van den waren krijgsman! Het had geklonken als een wonderspreuk.

„U gelooft me niet?", vroeg van Heutsz glimlachend.

„Natuurlijk, generaal, geloof ik u."

„Maar u had niet verwacht van mij te horen, dat het doel van den waren krijgsman *vrede* moet zijn, niet waar kapitein?"

Even aarzelde de kapitein, toen antwoordde hij: „Zó is het, generaal."

Van Heutsz wees met de hand naar de uitgestrektheid, die zich rondom hen uitspreidde:

„Zie eens, wat een heerlijk land, kapitein, en is het niet zonde dat hier altijd maar weer schoten moeten knallen, dat hier steeds maar weer mensen moeten vallen, dat de bevolking zonder ophouden in gestage angst en onrust moet leven? Wanneer straks onze wapenen gezegevierd zullen hebben, dan zal hier orde en vreedzaamheid gaan heersen! Oorlog mag middel zijn, kapitein, doch nooit *doel*. En ik kan mij niet voorstellen, dat een eerlijk en oprecht krijgsman er anders over denken kan. Welke verdienste, vraag ik u, schuilt er in om landstreken zonder *noodzaak* te verwoesten en om kostbaar mensenbloed te vergieten?"

Zó lang en zó geestdriftig had kapitein van Eck den luitenant-generaal nog nimmer horen spreken. Van Heutsz had zich opgewonden. Een donker rood was over zijn gebruinde wangen gekomen. Hij wist wel, dat men hem een „vechtjas" noemde en hij wist ook wel, dat de heren op Java vaak gedacht en gezegd hadden, dat al die expedities van van Heutsz slechts dienen

moesten om hem en zijn stafofficieren aan persoonlijke lauweren te helpen. Wat was hij inwendig altijd razend geworden wanneer hem weer eens zo iets ter ore gekomen was! Want het was geheel en al onjuist. Hij had het nooit openlijk willen tegenspreken — want zo lang hij met zijn eigen geweten in het reine was, kon men zeggen wat men wilde — maar nù had het hem toch opgelucht dit alles aan kapitein van Eck, dien hij gaarne lijden mocht, verteld te hebben.

Een soldaat kwam de officieren een verse kop thee brengen.

Behagelijk leunde van Heutsz achterover in zijn rieten leunstoel en hij sloeg zijn uitgestrekte benen over elkaar.

„Wanneer we Habib Hoesin tot vrede gedwongen hebben", hervatte van Heutsz „dan zijn we een heel eind op streek, kapitein."

„Hij is op het ogenblik in Keumala, nietwaar generaal."

„Ja, dat wil zeggen, hij bevindt zich op ongeveer drie kilometer ten Zuiden van de stad. Nog dèze week trekken we tegen hem op. Ik heb lang gewacht, omdat de proviandering nog niet geregeld was, zoals u weet, maar nu is ook deze moeilijkheid van de baan. We zijn in staat de colonne, die in het vuur gaat, vier volle weken voedsel te garanderen, en ik verzeker u, kapitein, dat het al heel gek moet lopen, wanneer wij niet binnen tien tot veertien dagen gewonnen hebben."

Generaal van Heutsz had met zijn gewone overtuiging gesproken.

Van Heutsz gaf zijn verrekijker aan kolonel van Swinderen.

„Ziet u wat, kolonel?"

De colonne, die tegen Habib Hoesin opgetrokken was, naderde thans de stad.

In het open veld werd gebivakkeerd. Ongeveer vijftig meter verder bevond zich een heuvelachtig terrein. Daar had van Heutsz met zijn staf een plaats gezocht.

De voorposten van het Nederlandse leger waren reeds een

heel stuk vooruitgeschoven en met ongeduld werden de berichten afgewacht.

Men wist, dat Habib Hoesin een zeer moedig man was, die zich niet spoedig zou laten overrompelen. Zijn leuze was: „Vechten of sterven!"

Kolonel van Swinderen, die naast den generaal stond, meende, dat in de verte een troep mannen naderde. Maar het viel nu nog niet te onderscheiden of het vrienden of vijanden waren. Want ook van de oostzijde was een aanval op Keumala voorbereid en generaal van Heutsz had er alles op gezet om zijn beide colonnes voor de definitieve aanval te kunnen verenigen.

Een soldaat, die op verkenning gegaan was, kwam druipend van zweet bij de staf en meldde zich bij den officier, onder wiens bevel hij stond. Maar van Heutsz, die overal ogen scheen te hebben, wenkte den man al naderbij.

„Korporaal Kees Tijen meldt zich, generaal!"

„Goed zo, korporaal Tijen, en wat voor nieuws heb je te brengen?"

Een troep van ongeveer tweehonderd aanhangers van Habib Hoesin nadert, generaal.

„Mooi zo, we zullen de heren ontvangen! Nòg iets, korporaal Tijen?"

„Nee generaal!"

„Afzwaaien dan maar!"

De korporaal verdween en voegde zich bij zijn kameraden, die een post betrokken hadden tegen de helling van een nabije heuvel.

„Is het geschut in stelling, kolonel?", vroeg van Heutsz aan kolonel van Swinderen.

„Alles staat gereed om te vuren, generaal!"

„Dan verzoek ik u te bevelen om los te branden, maar hóóg richten. Doden behoeven er niet te komen; als alleen de schrik er maar een beetje in komt."

Het bevel ging nu van mond tot mond en weinige minuten later bulderde het Nederlandse geschut.

De officieren stonden wederom met hun kijkers voor de ogen. Het stond nu wel vast, dat de naderenden vijanden waren. De aanhangers van Habib Hoesin!

Een half uur verliep en met geregelde tussenpozen donderden de kanonnen.

De vijand was thans tot op een vijfhonderd meter genaderd.

Van Heutsz wendde zich opnieuw tot den kolonel: „Het ogenblik is aangebroken, kolonel, thans moet voorwaarts geblazen worden."

Kolonel van Swinderen knikte, zwijgend. Hij wist wat dit te betekenen had.

Strak en ernstig stonden de gezichten van van Heutsz en van de officieren, die om hem heen geschaard waren. Daar vóór hen stonden de stoere mannen gereed om voorwaarts te stormen.

Zelfs voor de geharde oudere officieren leken de weinige seconden, die nu volgden, eeuwigheden.

En toen bazuinden de trompetten. Het sein om voorwaarts te gaan had geklonken!

Wederom brandden de vuurmonden los.... een damp van kruit lag plotseling over het omringende landschap.

Het oorlogsgewoel van de tegenpartij was nu duidelijk te horen.

Van Heutsz sloeg de strijd gade, roerloos en rustig, want hij wist, dat *zijn* mannen winnen *moesten!*

Habin Hoesin had verloren. Eérder nog dan generaal van Heutsz had voorspeld.

Maar één ding was jammer: dat de Nederlanders Habib Hoesin niet zèlf in handen gekregen hadden. De grote onruststoker had weten te ontkomen en wie zou zeggen of hij niet terstond alle krachten zou inspannen om nieuwe strijders bijeen te brengen?

Kolonel van Swinderen geloofde, dat Habib Hoesin wel verstandiger zou zijn, doch van Heutsz, die de Atjehers door en

door kende, wist, dat een verslagen noordman zich nooit gewonnen gaf, zolang hij nog op vrije voeten was. Zijn spreuk luidde immers: vechten of sterven.

De stafofficieren hadden het zich tijdelijk gemakkelijk gemaakt. De soldaten van de genie, de bòuwers, hadden in één dag tijd een stad van houten huisjes gemaakt. Van Heutsz kon meer dan tevreden over zijn mannetjes zijn.

Verschillende gevangenen waren in een, in allerijl gebouwde, houten loods ondergebracht. Een gedeelte van deze loods diende als hospitaal, waar de gewonde Atjehers door de Nederlandse officieren van gezondheid behandeld werden.

Zoëven had dokter Meijers, die de rang van overste bekleedde en chef van het zogenaamde „veldhospitaal" was, den generaal medegedeeld, dat zich onder de gevangenen een knaap bevond, die zeker niet ouder was dan een jaar of negen.

Dit geval interesseerde generaal van Heutsz buitengewoon. Men kon toch niet aannemen, dat de Atjehers kinderen van die leeftijd reeds aan de vijandelijke kogels gewaagd zouden hebben. Maar.... je kon nooit weten! Die Habib Hoesin verstond ook al de kunst om de mensen op te zwepen en het zou helemaal niet gek zijn wanneer een of andere dweperige Atjeher zijn zoontje afgestaan had om mee te vechten. Het was immers een heilige oorlog, die de Atjehers voerden, beweerde Habib Hoesin, en daarin was alles geoorloofd.

Van Heutsz stond op, zei, dat hij dien kleinen jongen zelf wel eens spreken wilde, tenminste wanneer zijn toestand niet àl te erg was.

„Een schot in de dij", vertelde de geneesheer, „lástig, maar ongevaarlijk. U kunt best met hem praten, generaal!"

De kleine Atjeher was heel verbaasd, toen een deftige officier aan zijn baleh-baleh[1]) kwam en hem in zijn eigen taal vroeg hoe het er mee ging.

[1]) rustbank.

In vijf minuten had van Heutsz het vertrouwen van den kleinen inlander gewonnen. Nee, hij was geen strijder, maar hij had, zonder dat iemand het gemerkt had, zijn vader vergezeld. Met een troep Atjehers was hij, zich telkens schuil houdend , meegelopen van Keumala af, en toen ze hem eindelijk vonden, konden ze hem niet meer terugzenden.

„En wie is je vader dan, mijn jongen?", vroeg van Heutsz.

„Habib Hoesin!"

De generaal stond als aan de grond genageld. Hij had het zoontje in handen van zijn tegenstander, van Habib Hoesin!

„Heb je nog meer broerjes en zusjes?"

Het kind schudde het hoofd.

Van Heutsz legde zijn hand op het zwarte kroeshaar van den kleinen gewonde en beloofde, dat hij weer zo gauw mogelijk naar zijn vader teruggebracht zou worden.

In diep gepeins keerde van Heutsz terug. Het enige kind van Habib Hoesin was in zijn macht. Daarmede zou hij zijn tegenstander kunnen dwingen. Maar van Heutsz dàcht er geen ogenblik aan. Op een *ridderlijke* wijze moest deze oorlog gevoerd worden. De bevolking van Atjeh moest naderhand, wanneer alle leed geleden was, kunnen zeggen, dat de Nederlanders hun heiligste bezit geëerbiedigd hadden.

Overste Meijers kreeg de opdracht om speciale aandacht te wijden aan dien kleinen Atjeher die de zoon was van Habib Hoesin.

En een week later was de kleine weer in zoverre hersteld, dat hij lopen kon.

Van Heutsz liet verzamelen blazen en voor het front van de troep vertelde hij de manschappen wie in hun midden was.

„Dit kind", riep de generaal uit, „moet aan zijn vader worden teruggegeven. Wie uwer is bereid onder dekking van de witte vlag — het teken, dat wij met vredelievende bedoelingen komen — naar Keumala te gaan en daar aan Habib Hoesin mede te

delen, dat hij zijn zoon gezond en wel uit ons kamp kan laten terughalen?"

Alle manschappen traden een schrede naar voren.

„De hele legermacht heb ik niet nodig", schertste van Heutsz, „drie man is voldoende."

En nog diezelfde middag vertrokken drie dappere Nederlandse soldaten, die een witte vlag met zich meevoerden, naar het vijandige Keumala.

Van Heutsz zag hen gaan, en *deze* keer was zijn hart niet zonder twijfel. Zouden de moedige kerels het er levend afbrengen? Zouden de Atjehers zich storen aan de witte vlag en zouden zij geloof schenken aan hun woorden?

Het was allemaal onzeker maar *hier* moest gewaagd worden. Van een Nederlands bevelhebber zou nooit gezegd mogen worden, dat hij een kind aan zijn vader ontroofd had.

Dagen van spanning verliepen....

Men begon zich eensklaps te herinneren, dat er wel meer vredesgezanten naar de Atjehers gegaan waren, van wie men nimmer meer iets vernomen had. En hoe zou het nu met de kameraden aflopen?

Van Heutsz ging zich bijna verwijten maken, maar op een middag verschenen de soldaten terug in het kamp en in hun midden hadden zij twee Atjehers; de gevolmachtigden van Habib Hoesin.

Generaal van Heutsz, die wist hoezeer de Atjeher op waardigheid en zelfrespect gesteld was, beschouwde de beide Atjehers als afgezanten van een volwaardigen tegenstander en hij liet daarom een gedeelte der soldaten aantreden en de Atjehers de militaire eerbewijzen brengen. Op dat ogenblik waren er officieren, die meenden, dat van Heutsz te ver ging, maar de generaal *wist* wat hij deed.

En de knaap werd aan de beide Atjehers teruggegeven. Het drietal kreeg een vrijgeleide en bereikte ongehinderd de stad Keumala.

„EN WIE IS JE VADER DAN, MIJN JONGEN?"

HET SPROOKJE VAN ATJEH

Nog geen vier dagen later kwam een stoet Atjehers uit naam van Habib Hoesin „den edelmoedigen hoofdman der Nederlanders" vele kostbare inlandse geschenken aanbieden.

Van Heutsz ontving de boodschappers en verzocht hun zijn hartelijke dank aan Habib Hoesin te willen overbrengen. „Maar", voegde hij erbij, „het schoonste geschenk, dat uw meester mij zou kunnen aanbieden, is.... vrede en onderwerping!"

Het is bekend geworden hoe na deze gebeurtenis de naam van generaal van Heutsz op Atjeh van mond tot mond ging. Zijn ridderlijk gedrag ten opzichte van Habib Hoesin werd, zoals men het later genoemd heeft, „één der moderne sprookjes van Atjeh". Atjese moeders vertelden het aan hun kinderen, en de mannen spraken er met elkaar over in de kampongs.

En toen generaal van Heutsz Atjeh verliet, om een nòg gewichtiger post te gaan bekleden, kon hij heengaan met de overtuiging, dat hij zich een plaats veroverd had ook in de *harten* van vele Atjehers!

HOOFDSTUK XI

VAN HEUTSZ GAAT EEN PALEIS BEWONEN

Luitenant-generaal van Heutsz had Atjeh verlaten. Hij had er zijn taak volbracht want men mocht zeggen, dat thans vrede heerste, waar lange tijd strijd en onenigheid was geweest.

En nu zat van Heutsz op zijn kamer in het hotel te Batavia.

Zo even was de post uit Holland gekomen. Met een brief van Karel Martelo, die de militaire dienst verlaten had en nu als plattelandsgeneesheer een rustig bestaan leidde in Holland.

Glimlachend herlas van Heutsz het epistel van zijn ouden schoolmakker:

Beste Jan,

Zo juist vernam ik uit de kranten, dat je je intrek in het hotel „Holland" te Batavia genomen hebt, en ik haast mij je een en ander van mij te laten horen. Wat is de tijd gauw voorbijgegaan, hè? Wil je wel geloven, dat het mij nog maar enkele weken geleden toeschijnt, dat we samen op Atjeh waren! En toch is sindsdien zoveel anders geworden.

Ik heb hier een mooie praktijk, midden tussen de boeren. In de zomer ruisen de korenvelden en 's winters is het hier net een besneeuwd sprookje. Het bevalt mij opperbest en toch ben ik voornemens het komende jaar een vacantie van een maand of zes te gaan nemen, en die verloftijd denk ik te gebruiken voor een — schrik niet! — snoepreisje naar Indië! Ik moet dat mooie land toch nog eens terugzien; dat is altijd mijn wens geweest.

Nog een grappig nieuwtje heb ik voor je: vandaag

over zes weken wordt juffrouw Geerts, je weet wel de vrouw van den bakker in Coevorden, tachtig jaar. Onlangs ben ik nog eens in onze geboorteplaats geweest. Ik heb toen niet de verleiding kunnen weerstaan om een kijkje in de bakkerswinkel van Geerts te nemen. Maar het is daar erg veranderd, zoals trouwens overal in Coevorden. Het zou je moeite kosten de stad te herkennen, geloof ik. Nu, de bakker Geerts leeft óók nog, maar hij en zijn vrouw zijn niet meer in de zaak. Die is nu overgenomen door zijn zoon Gerrit, dien we ook nog wel gekend hebben. Zijn ouders wonen thans boven de winkel. Het was de moeite waard geweest, wanneer je die goede juffrouw Geerts eens gezien had. Ze wist zich nog alles te herinneren uit de dagen van vroeger. En of ze je nog kent! Ze had natuurlijk alles over je gelezen in de kranten. Over je heldendaden op Atjeh! Een portret van je, geknipt uit een tijdschrift, hangt met een punaise aan de muur en ze hebben een koekje in de handel gebracht, dat de „van Heutsz-krakeling" heet! Je ziet dus, dat men van alles gedaan heeft om je in je geboortestad niet in het vergeetboek te laten raken. Weet je wat je eens doen moest? Negen November is ze jarig, wordt ze tachtig, stuur haar een telegrammetje. Kerel, je zou haar er zo gelukkig mee maken en — eerlijk gezegd — je hebt wel wat aan haar goed te maken.

Nu, beste vriend, laat mij eens spoedig iets van je horen, en wees hartelijk gegroet van

je vriend
KAREL MARTELO.

Een klopje op de deur deed van Heutsz opzien. Een Javaanse bediende kwam geruisloos binnen met een groot blad, waarop een potje thee, een kopje, suiker en beschuitjes stonden.

VAN HEUTSZ GAAT EEN PALEIS BEWONEN

„Waar moet ik het neerzetten, toewan?"

„Hier Sidin! Daar is nu mooi ruimte, hè?"

De Javaan glimlachte en twee rijen hagelwitte tanden kwamen achter vuurrode lippen te voorschijn. Sidin bediende toewan van Heutsz graag. De bediende wist, dat toewan van Heutsz een heel grote meneer was, die op Atjeh gevochten en daar ongelofelijke staaltjes van moed ten beste gegeven had. Toen mijnheer Andersen, de directeur van het hotel, Sidin een poos geleden verteld had, dat hij toewan van Heutsz moest bedienen, was de Javaan eerst een beetje geschrokken. Toewan van Heutsz, de grote soldaat, nou die zou vast niet erg makkelijk zijn. Maar dat was erg meegevallen. De beroemde generaal was helemaal niet bars, en làchen dat hij kon! Al de eerste middag, waarop Sidin hem zijn thee gebracht had, had hij Sidin een spannend verhaal uit Atjeh gedaan. Sidin had zijn ooren doof geluisterd, en 's avonds had hij tegen zijn oude moeder, die in de kampong woonde, gezegd: „De generaal is een bèste heer!"

„Nog iets nieuws vandaag, Sidin?", vroeg van Heutsz, terwijl hij met zijn lepeltje in de thee roerde.

De glimlach op Sidins gezicht werd nog wat breder. Ja, hij hàd wat nieuws, en hij vermoedde, dat het den generaal wel genoegen zou doen ook. Maar hij bleef nog even zwijgen. Hij was een slimme jongen, die al vroeg geleerd had hoe je de mensen in spanning kon brengen.

Van Heutsz dronk in één teug zijn thee op, zette de kop neer en herhaalde zijn vraag:

„Nog nieuws, Sidin? Je kijkt zo vrolijk, je weet zeker wat!"

Sidin knikte en zijn glimlach werd zo mogelijk nog breder. Toen zei hij:

„De tijger is gevangen, generaal!"

„Meen je het? Nou, dat doet me pleizier!"

Een week of wat geleden was Sidin met een verslagen gezicht bij den generaal gekomen en had dezen verteld, dat in de kampong, waar zijn moeder woonde, een tijger een karbouw geroofd

had en dat de inlanders nu geen rustig ogenblik meer hadden.

Van Heutsz had even nagedacht en den jongen toen een middel aan de hand gedaan, dat hij op Atjeh meermalen met succes had zien toepassen.

„Een paar stevige kampongbewoners", had van Heutsz gezegd, „moeten een diepe kuil graven en die bedekken met takken en bladeren, en op die takken moeten ze dan een stuk sappig vlees leggen. Dan hebben jullie alle kans, dat mijnheer de tijger zich verschalken laat en in de kuil stort, waar hij, als er voor steile wanden gezorgd wordt, nooit meer uit komt."

Sidin had aan mijnheer Andersen gevraagd onmiddellijk even naar de kampong te mogen gaan, omdat hij van toewan generaal een boodschap over te brengen had. De hoteldirecteur had dit verzoek natuurlijk onmogelijk kunnen weigeren. En Sidin had zich zo snel als zijn benen hem dragen konden uit de voeten gemaakt.

Met veel ophef had hij in de kampong verkondigd, dat hij de raad gekregen had van den groten toewan van Heutsz, den generaal, die op Atjeh zo beroemd geworden was. Men had terstond oren naar het plan gehad en zeven paar armen, waaronder ook die van Sidin zelf, waren aan het graven gegaan. Een pràcht van een kuil hadden ze gemaakt. Vier en een halve meter diep. En steile wanden! Ze hadden zelf alle moeite gehad om weer op de begane grond te komen.

En toen was het spannde wachten gekomen! Zou het ondier zich laten vangen? Des avonds had men met gespitste oren naar het gebrul van den tijger geluisterd, doch het scheen wel of het beest tegelijk met het lokvlees ook lont had geroken. Zo waren bijna veertien dagen voorbijgegaan. Het monster had inmiddels een tweede karbouw verscheurd, en men ging al wanhopen of de list wel gelukken zou.

Maar vanochtend was iemand uit de kampong aan het hotel komen vertellen, dat de tijger in de kuil zat. Zijn woedende gebrul was wel een uur ver in de omtrek te horen. Maar het zou

hem niets geven. Hij zat er in en zou nooit weer in vrijheid komen.

Van Heutsz kreeg het verhaal van Sidin te horen.

„En wat zijn ze nu van plan?", vroeg de generaal, zich onderwijl een nieuwe kop thee inschenkende. Dat deed hij altijd zelf. Een bediende mocht dat nooit doen, omdat die toch niet wist hoeveel suiker van Heutsz wilde hebben en hoe sterk de thee moest zijn.

„Verkopen", zei Sidin. En daarbij schitterden zijn ogen, want hij zou ook wat van de prijs krijgen, omdat *hij* het toch maar geweest was, die de raad van toewan van Heutsz overgebracht had.

Generaal van Heutsz meende, dat men daarin wel slagen zou. Er waren genoeg eigenaars van dierentuinen in Europa, die graag voor een mooien tijger een aardig sommetje wilden neertellen.

Sidin, die begreep, dat het onderhoud teneinde was, boog en verdween weder onhoorbaar uit het vertrek.

Van Heutsz stak een sigaar op en maakte een aantekening in zijn opschrijfboekje. Negen November aanstaande was juffrouw Geerts jarig. Dat moest hij niet vergeten. Vreemd, maar voor zijn oude vrienden had hij altijd een zeker zwak behouden.

De generaal nam een boek en een half uur lang kon hij ongestoord lezen. Toen haalde een klop op de deur hem uit zijn lectuur. Thans was het de directeur van het hotel in eigen persoon. In zijn handen had hij een grote gele enveloppe, die met vijf rode lakzegels gesloten was.

„Zojuist voor u gebracht, generaal. Ik breng het u maar even zelf, omdat ik geloof, dat het iets gewichtigs is."

Van Heutsz glimlachte. Hij stelde de zorgzaamheid van den heer Andersen op hoge prijs, maar hij liet zich niet zo gauw van de wijs brengen door een brief met lakken. Hij had er al zovele in zijn leven ontvangen!

Met een vriendelijk bedankje nam van Heutsz de zending van den directeur over.

VAN HEUTSZ GAAT EEN PALEIS BEWONEN

De heer Andersen verliet de kamer.

Van Heutsz wrong zijn pink tussen de gomband der enveloppe en scheurde deze open. Hij haalde de brief te voorschijn en las. Zijn ogen renden langs de regels.... even beet hij nerveus op zijn snor....

De hand, die het epistel vasthield, zakte.... van Heutsz zonk in een rieten fauteuil neer.... in gedachten zag hij zijn leven aan zich voorbijtrekken.... in Coevorden, als schooljongen.... zijn studie in Kampen.... toen een poosje in Breda...... de Atjeh-oorlog.... zijn moeilijke jaren op Atjeh.... hij werd kapitein.... majoor.... kolonel.... luitenant-generaal en gouverneur van Atjeh en Onderhorigheden.... hij beleefde opnieuw zijn gevaarvolle expedities op Atjeh.... en thans....

Zijn blik haakte zich opnieuw aan de woorden, die de vervulling van zijn levensideaal betekenden:

> *......benoemd tot Gouverneur-Generaal van Nederlands-Oost-Indië.*

Een dag later brachten alle dagbladen in Nederland en Indië het grote nieuws, dat *Joannes Benedictus van Heutsz, de man, die met zijn moed en beleid Atjeh tot rust en vrede gebracht had, benoemd was tot Gouverneur-Generaal van Nederlands Oost-Indië.*

Op een bovenhuisje in Coevorden las een drie en tachtigjarige man het met bevende stem voor aan zijn negen en zeventigjarige vrouw.

Het bejaarde vrouwtje schudde haar hoofd en zei met een schraal stemmetje: „Och, och.... wie had dat kunnen denken.... Jan van Heutsz, die ondeugende rakker, gouverneur-generaal van Indië.... weet je nog, man, dat hij hier altijd de boel op stelten zette met zijn kornuiten?"

„Of ik het nog weet, maar hij was een ferme knaap, een *echte*

VAN HEUTSZ GAAT EEN PALEIS BEWONEN

DIE ONDEUGENDE RAKKER, GOEVERNEUR-GENERAAL .....

Hollandse jongen, met een paar stevige knuisten en een goed stel hersens!"

„Gouverneur-Generaal", zei het oude vrouwtje nogeens beduusd, „dat is wel een heel hoge positie, hè, man?"

„Gouverneur-Generaal? Dat is zo iets als koning! Hij gaat nu in een paleis wonen!"

Moeder Geerts, die nu al hoog en breed grootmoeder was, zette haar bril wat hoger op haar neus en ging door aan de kous, die zij aan het breien was, in zichzelf mompelende: „Een paleis, een paleis!"

HOOFDSTUK XII

JUFFROUW GEERTS' VERJAARDAG

Het was die ochtend verschrikkelijk koud en menig Coevordenaar, die zich naar zijn werk spoedde, dook dieper in de kraag van zijn jas.

Maar voor de winkel van den sigarenhandelaar van Dongen scheen men van de koude niets te merken. Daar groepten de mensen samen en lazen met aandacht de krant, die van Dongen voor zijn étalage-ruit geplakt had.

„Ik heb hem nog gekend, toen ie een hummel van acht was", zei een oud mannetje, „hij kwam toen dagelijks over de vloer bij dokter Martelo, bij wien ik achttien jaar huisknecht geweest ben."

„En ik zeg toch maar, dat ie 't aardig ver gebracht heeft", zei een ander.

De haag mensen werd hoe langer hoe dikker en alleen de voorsten konden wat lezen.

„Hè", riep iemand, die al geruime tijd achteraan te wachten stond, „lees eens voor! Dan horen wij tenminste ook wat! Je bevriest hier gewoon. Brrr!" En hij blies in zijn handen.

„Ja, voorlezen!", klonken nu ook nog enige andere stemmen.

„Maar dan moeten jullie niet zo dringen", verzocht iemand die bijna met zijn neus tegen het raam gedrukt stond. Toen begon een zware stem voor te lezen:

Met grote plechtigheid heeft in het paleis te Buitenzorg Joannes Benedictus van Heutsz, Coevordenaar van geboorte, zijn hoge ambt van Gouverneur-Generaal van Nederlands-Oost-Indië aanvaard. In een indrukwekkende

rede heeft Gouverneur-Generaal van Heutsz verklaard, dat hij alle krachten zal inspannen om Insulinde tot een welvarend Rijk te maken.

„En dat zal hem vast gelukken ook", meende een groenteman, die even zijn wagen verlaten had, „want die van Heutsz is iemand, die weet wat hij wil!"

Een agent kwam eens kijken wat er eigenlijk aan de hand was. Het leek wel een volksoploop, of nog beter gezegd: het *was* een volksoploop en dat was bij politieverordening verboden.

„Vooruit mensen, doorlo...." Maar de agent bleef in zijn bevel steken. Hij had voor het glas de krant zien hangen en begrepen, dat het om van Heutsz ging, die toch een jongen uit Coevorden was. Voor deze keer moest hij dan maar eens een oogje dichtknijpen.

Een klok begon over de stad te bimbammen. Verschillende mensen herinnerden zich met schrik, dat zij hun tijd hadden staan verkijken en verpraten. Een ieder jachtte zich nu naar zijn werk, en weldra stond nog alleen maar een dienstmeisje, dat boodschappen moest doen, of een rentenier, die op zijn ochtendwandelingetje was en niets te verzuimen had, voor de winkel van den sigarenhandelaar van Dongen.

Maar de hele stad was vol van.... Joannes Benedictus van Heutsz, die Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië geworden was! Op het raadhuis werd er over gesproken, van de portiersloge af tot in de burgemeesterskamer toe, in de winkels bespraken de winkeliers het geval met hun klanten, op de kantoren waren de patroons en hun bedienden minder met hun hoofd bij de zaken dan op andere dagen.

Doch het drukst van allen had toch misschien Gerrit Geerts het wel, de bakker.

Die ruimde de hele étalage uit. Alle broden, gebakjes en koekjes verdwenen van de stellage. Wat was Gerrit Geerts van

plan? Wilde hij ter ere van zijn oude moeder, die vandaag tachtig jaar geworden was, eens een extra feestelijke étalage inrichten?

Misschien wel!

Doch na een klein uurtje was het duidelijk geworden, dat de bakkerszoon óók nog andere plannen gehad had. De étalage lag vol met.... krakelingen in allerlei grootte en vorm. Het leek wel een luilekkerland van krakelingen te zijn! En toen kwam, in het midden van de étalage, in een fraaie lijst een groot portret van.... generaal van Heutsz! Geknipt uit een prachtig geïllustreerd tijdschrift. Een afbeelding in kleuren!

En daarmede was het nog niet ten einde. Toen het portret goed en stevig neergezet werd, kwam er een bord, waarop met sierlijke letters geschreven stond:

Coevordenaren
eet nu van Heutsz-krakelingen!
Leve onze beroemde stadgenoot!

Gerrit Geerts kwam nu eens buiten kijken welk effect zijn étalage maakte.

Hij wreef zich tevreden de handen. Het viel hem mee!

'sMiddags was in het bovenhuis groot feest. De oude juffrouw Geerts, die vandaag tachtig jaar geworden was, werd in de bloemen gezet.

Het bleek, dat ze een heleboel vrienden en vriendinnen in Coevorden had.

Bakker Geerts zelf straalde van blijdschap en trots, en hij ging zelfs zo ver met te beweren, dat zijn vrouw, wanneer ze het wilde nog makkelijk de krant lezen kon zonder bril op.

„Nou, nou, man, nou overdrijf je toch wel een beetje", meende juffrouw Geerts de waarheid niet te kort te mogen doen.

Maar haar man bleef het volhouden en hij riep zijn schoon-

dochter — de vrouw van Gerrit — te hulp, die haar schoonvader maar een handje meehielp en verklaarde, dat moeder, als ze wilde, nog best zonder „fok" de krant lezen kon.

„Ja, maar ze wil niet", zei de jarige met een olijk knipoogje.

Tegen vier uur in de middag was de huiskamer van de familie Geerts stampvol. Broers, zusters, neven, nichtjes, kinderen, kleinkinderen, kennissen, vroegere klanten....

Voor de deur van de bakkerij hield een rijtuig stil.

„Moeder", zei Gerrit, die de zaak even aan de winkeljuffrouw overgelaten had en naar boven gewipt was, „je krijgt hoog bezoek geloof ik!"

„Vader Geerts keek uit het raam: „Zal voor de buren zijn, vrouw!"

Doch het was *niet* voor de buren. Het was wel degelijk voor moeder Geerts. De koperen bel klingelde door het huis. Riek, de schoondochter, ging gauw opendoen, benieuwd wie *dat* wel wezen zou.

Een deftige heer van omstreeks vijftig jaren vroeg of hij even boven mocht komen.

Zo vlug als haar benen wilden, kwam Riek in de huiskamer waarschuwen, dat er een vreemde meneer, dien zij helemaal niet kende, in aantocht was.

De treden van de trap kraakten onder het gewicht van zware voetstappen.

Boven aan de trap werd de onverwachte bezoeker opgewacht door den ouden bakker Geerts.

„Zo, vader Geerts, hoe gaat het? kent u mij nog?", klonk een vrolijke stem.

Geerts strekte zijn hand uit. Drommels, hij kende dien heer.... maar wie was het nou ook weer?.... wie wàs het nou toch ook weer?

„Nou, kijk me eens goed aan!" nodigde de bezoeker uit, terwijl hij zijn hoed aan de kapstok haakte, die tegen de gangmuur hing.

En toen schoot het den ouden heer Geerts te binnen:

„Wel heb ik van mijn leven! Bent u het dokter Martelo?!"

„In levende lijve! U hebt me kleiner gekend, hè mijnheer Geerts!"

De jarige herkende den dokter onmiddellijk, Karel Martelo! De vriend van Jan van Heutsz!

Vader Geerts wilde dokter Martelo dadelijk de makkelijkste stoel afstaan, die in de kamer te vinden was. Maar daarvan wilde de dokter niet horen. *Die* was voor de jarige! Stel je voor!

Het kleinzoontje van bakker Geerts keek den bezoeker met grote ogen aan. Was *dat* nou de meneer, waarover grootvader en grootmoeder het dikwijls gehad hadden? De meneer die met generaal van Heutsz, die nu zo'n beroemd man was, veertig jaar geleden zo vaak Coevorden op stelten gezet had.

Karel Martelo wendde zich tot Gerrit Geerts en vroeg hem hoe het met de verkoop vandaag van de van Heutsz-krakelingen ging.

„Het loopt storm, dokter! We komen handen tekort. Wilt u wel geloven, dat ik er vanochtend in allerijl nog een winkeljuffrouw bij heb moeten nemen?"

Dokter Martelo wilde juist weer iets zeggen, toen de bel opnieuw door het huis rinkelde.

Riek deed open en een forse stem drong tot de huiskamer door:

„Telegram voor de familie Geerts!"

Bakker Geerts keek zijn vrouw aan. Een telegram! Dat had hij nu nog nooit in zijn leven ontvangen! Met bevende vingers pakte hij het gele papiertje van zijn schoondochter aan. Hij wilde het openscheuren, maar zijn trillende vingers weigerden de dienst. Een telegram! Het had hem helemaal ondersteboven gemaakt.

„Och dokter, wil u zo goed zijn het ons even voor te lezen?"

Glimlachend nam Karel Martelo het papiertje van den ouden heer Geerts aan. Vele ogen waren in spanning op hem gericht.

JUFFROUW GEERTS' VERJAARDAG

Hij scheurde het los, las.... en glimlachte. Toen las hij voor, terwijl een diepe stilte in de kamer viel:

Buitenzorg, Nederlands-Indië.

Ter gelegenheid van haar tachtigste verjaardag wordt moeder Geerts hartelijk gelukgewenst. Dat zij met haar man en haar verdere familieleden nog vele jaren van geluk en ongeschokte gezondheid zal mogen genieten is de wens van

J. B. VAN HEUTSZ,
Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië.

Dokter Martelo reikte het papiertje waarop die kostbare woorden stonden, over aan de jarige, die het, geheel verbouwereerd, aanpakte en het weer meteen op de grond liet vallen. Eén der kleinkinderen boog zich snel om het op te rapen: „Alsjeblieft, oma!"

De jarige moest er van „bekomen". Een telegram van generaal van Heutsz! Helemaal uit Indië! En telkens keek ze maar op het gekleurde papiertje met de kleine zwarte lettertjes. Het was haast als een fabeltje!

„Zie je nu wel, dat mijn vrouw zonder bril lezen kan!" lachte bakker Geerts, die zijn ontroering weer was meester geworden.

„En weet je wat ik nou maar niet begrijp", zei eindelijk grootmoeder Geerts, „dat de generaal het zo goed onthouden heeft, dat ik vadaag tachtig jaar werd. In al die jaren zal de generaal toch wel heel wat gewichtiger dingen aan zijn hoofd gehad hebben."

Dokter Martelo, die zich gereed gemaakt had om weer eens op te stappen, glimlachte fijntjes en zei, dat het geheugen van generaal van Heutsz altijd enorm sterk geweest was! Hij zei niet, dat hij zes weken geleden aan zijn vriend geschreven had over juffrouw Geerts en haar tachtigsten verjaardag. Waarom zou

hij ook maar een vleugje schaduw op het grote geluk van de beide oudjes werpen?

Die dag ging het telegram nog door vele handen. Toevallig ook door die van een redacteur van de Coevordense Courant, en zo kon het gebeuren, dat de inwoners van Coevorden de volgende dag in hun blad lazen:

HET FEEST VAN EEN TACHTIGJARIGE

Gisteren vierde mevrouw Geerts, de vrouw van bakker Geerts, in goede gezondheid haar tachtigste verjaardag. Zij was het middelpunt van vele felicitaties en bloemstukken, want de bakkerij Geerts bezit al langer dan een halve eeuw een grote bekendheid in onze stad. Het hoogtepunt voor de jarige was echter het telegram, dat zij ontving van onzen vermaarden stadgenoot J. B. van Heutsz, Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië.

HOOFDSTUK XIII

DE OUD-BEKENDE

De secretaris van den Gouverneur-Generaal had zijn meester zoëven bericht, dat de *„Grotius"*, het stoomschip van de Maatschappij „Nederland" in de loop van de volgende ochtend zou aankomen. Tengevolge van een lichte averij was er een dag vertraging ontstaan.

Met de *Grotius* zou Karel Martelo uit Holland aankomen.

Uit Marseille had de Gouverneur-Generaal een telegram van zijn vriend ontvangen en het had van Heutsz, die het de laatste maanden ontzettend druk gehad had, veel pleizier gedaan. Hij had bemerkt, dat ondanks het hoge ambt, dat hij nu bekleedde, de schooljongensliefhebberijen nog niet uit hem verdreven waren. Met graagte had hij zitten uitdenken wat hij met zijn vriend zou gaan doen. Hij had zijn jaarlijkse vacantie nog niet genomen. Die zou hij nu voor een deel tezamen gaan genieten met Karel Martelo, ergens hoog in de bergen waar het koel en stil was. En dan samen oude herinneringen ophalen uit hun jeugd en uit de tijd, toen ze samen op Atjeh streden! Van Heutsz was er inwendig warm van geworden! Ja, een heerlijke tijd ging hij tegemoet!

De secretaris had een portefeuille met dienststukken op zijn tafel gelegd, die nog alle getekend moesten worden vóórdat van Heutsz zijn dagelijkse wandeling ging maken.

Eerbiedig wachtte de secretaris tot de Gouverneur-Generaal gereed was. Toen zei hij: „Excellentie, en dan is er nog een particuliere brief voor u gekomen."

Dit gebeurde wel meer. Er waren vele mensen, die aan den Gouverneur-Generaal persoonlijk schreven. Een beetje verbaasd keek van Heutsz zijn secretaris dus aan. Waarom vestigde hij deze keer zo extra zijn aandacht op die brief?

DE OUD-BEKENDE

„De schrijver zegt, dat hij u als kapitein van Atjeh gekend heeft, Excellentie."

Van Heutsz werd aandachtig. Voor oude vrienden uit het Atjehse had hij een bijzonder zwak gehouden.

„Laat eens kijken", verzocht de Gouverneur-Generaal.

De secretaris gaf zijn oppersten chef een gewoon velletje goedkoop postpapier.

Van Heutsz keek naar de ondertekening. Even bedacht hij zich.... toen verscheen een glimlach om zijn lippen en hij leunde achterover in zijn stoel.

Hij wist het, wie de afzender was! En in gedachten zag hij zich in Atjeh gewond. Zijn brave oppasser had hem toen met gevaar voor zijn eigen leven uit de vuurlinie gebracht naar het kamp, en toen hij voor het eerst weer de ogen opgeslagen had, had hij gekeken in het trouwe gezicht van dokter Karel Martelo. En deze oppasser nu, deze eerlijke flinke soldaat, dien hij vele jaren geleden uit het oog verloren had, vroeg thans om enkele ogenblikken gehoor. Dat mocht hij niet weigeren.
Nog met de glimlach van zoëven op zijn gezicht, wendde hij zich tot den secretaris, die roerloos achter het grote gebeeldhouwde bureau-ministre was blijven staan.

„Schrijf dezen man namens mij, dat ik hem hedenmiddag om half drie in mijn kabinet verwacht, Frederiks, en laat de brief met spoed bezorgen, zodat de geadresseerde hem binnen een kwartier in zijn bezit kan hebben."

„Uitstekend, Excellentie!"

De secretaris maakte een lichte buiging en verliet het werkvertrek van den Gouverneur-Generaal.

Van Heutsz stak een sigaar op en keek peinzend de blauwe wolkjes na. Zijn oog viel op een portret, dat voor hem op de tafel stond. De beeltenis van zijn ouders. Zijn blik hechtte zich aan de vertrouwde gezichten. Wat leek alles nu ver.... en onéindig lang geleden!

Van Heutsz stond op. Zijn wandeling in het park verzuimde

hij nooit. Dat hield hem fris en fit. En dat was ook wel nodig, want de Gouverneur-Generaal werkte van 's morgens zes uur tot laat in de avond. Aan het gebruikelijke „middagslaapje" der Hollanders in Indië deed hij zelfs niet mee. Op Atjeh had hij wel wat anders te doen gehad dan *daaraan* denken!

Wanneer het dus meeliep, mijmerde van Heutsz, dan zou hij morgen zijn ouden kameraad en wapenbroeder Martelo mogen begroeten en dan over twee weken de frisse bergen in.... de warmte eens uit zijn lichaam laten waaien!

Half drie!

Van Heutsz in een gemakkelijk wit pak zat aan zijn schrijftafel.

Evenals bij alle andere mensen, die veel arbeid verzetten, had van Heutsz maar weinig paperassen op zijn tafel. Hij had een hekel aan rommel en zijn ambtenaren had hij van de aanvang af ingeprent, dat het zo heerlijk was te werken aan een „opgeruimde schrijftafel." Dan behoefde je nooit iets te zoeken. En met zoeken ging meestal de meeste tijd verloren.

Na een klopje verscheen de kamerbode van den Gouverneur-Generaal, een vreselijk deftig heer die reeds verschillende Gouverneurs-Generaal had zien komen en gaan.

„In de wachtkamer zit een man, Excellentie, die om half drie bij Uwe Excellentie ontboden is, Excellentie!"

Het viel den bode blijkbaar een beetje moeilijk, om de boodschap over te brengen. Hij sloeg den bezoeker, die er erg povertjes uitzag, niet heel hoog aan. En, eerlijk gezegd, begreep hij niet hoe Zijne Excellentie zo iemand ontvangen kon. Als je *hem* vroeg, dan was het natuurlijk een vergissing, en het zou vast wel weer een of ander bedelarijtje zijn. Zijne Excellentie werd overstelpt met brieven van allerlei mensen, die hem om geld verzochten.

„Laat hem binnenkomen", beval van Heutsz.

DE OUD-BEKENDE

De bode deed de deur zacht achter zich dicht en ging naar de wachtkamer.

Daar zat op een prachtige stoel, waarop hij niet eens goed durfde zitten, de vroegere oppasser van van Heutsz. Met een opgetrokken neus zei de bode met een kraakstem:

„Zijne Excellentie wacht u; wilt u me maar volgen."

„Zeker, zeker, mijnheer!" En zenuwachtig stond de bezoeker op.

De bode schreed vóór hem uit. Onnoemelijk statig. Hij wilde den bezoeker zeker goed doordringen van het gewicht van het ogenblik.

Voor de deur van de kamer van den Gouverneur-Generaal trok de bode zijn neus nogeens extra hoog op. Hij kòn het maar niet verkroppen dat *zo'n* man zijn voet zetten zou in het werkvertrek van Zijne Excellentie. Enfin.... het zou niet lang duren, want het was natuurlijk een vergissing, en het belletje van Zijne Excellentie zou wel gauw klinken om den man weer uit te laten. Maar dan zou hij den brutalen bezoeker eens even voor vier duiten geven, besloot de bode in stilte.

Hij wierp de deur open.

De bezoeker verscheen in de opening, en de bode kon nog net zien en horen hoe de Gouverneur-Generaal opsprong, den sjofelen man met uitgestrekte hand tegemoet trad en hartelijk uitriep:

„Mijn beste kerel, wat verheugt het me je weer eens te zien!"

Hoofdschuddend ging de bode naar zijn eigen kamer. Hij begreep er nièts meer van. Er gebeurden tegenwoordig rare dingen in het paleis te Buitenzorg. Zo amikaal als deze Gouverneur-Generaal met de gewoonste mensen was had hij het nog nóóit meegemaakt!

Onderwijl had van Heutsz zijn vroegeren oppasser stevig de hand geschud.

De man was er helemaal van in de war. Hij had zich de ontvangst bij dien groten meneer een beetje anders voorgesteld, en

hij stamelde maar: „Och, Excellentie, Excellentie.... Excellentie."

„Ga zitten", nodigde van Heutsz uit, en hij schoof zelf een stoel bij. „Roken?"

De oppasser stak eerst, tot grote pret van den Gouverneur-Generaal, het verkeerde eind van de sigaar in zijn mond.

Van Heutsz stelde hem gauw op zijn gemak, vroeg hoelang het nu al geleden was, dat ze elkaar op Atjeh hadden leren kennen.

‚Al heel wat jaartjes, Excellentie", glimlachte de andere, terwijl hij het op zijn vingers probeerde na te rekenen.

„En weet je nog, dat je me uit de vuurlinie gered hebt? Dat was een braaf stukje van je. Dat heb ik nooit vergeten!"

De bezoeker kleurde van genoegen. Hij had niet durven dromen, dat de Gouverneur-Generaal met zijn drukke bezigheden *dat* nog onthouden zou hebben.

„Och, Excellentie", weerde hij bescheiden af, „dat was nu zo iets bijzonders niet."

„Niet? Nou, maar zonder jouw heldhaftigheid en die van je kameraad, zou ik hier nu niet in dit mooie paleis in Buitenzorg zitten. Het is hier heel wat geriefelijker dan in het kamp te Atjeh, hè?", lachte van Heutsz.

De oppasser keek rond. Tja, het was een fijne beweging. Wat een schitterend mooie spiegel, daar boven de schoorsteen.... en wat een prachtige stoelen met die gebogen poten.... en je schoenen zonken wel een decimeter weg in de tapijten.... in de wachtkamer was alles ook al zo mooi.... maar die meneer, die hem zoëven binnengelaten had, mòcht hij niet. Wat keek diè groots uit zijn ogen!

Al deze gedachten vlogen in wilde vaart door het hoofd van den bezoeker.

„En", begon van Heutsz, „je komst heeft zeker wel een bepaald doel, veronderstel ik. Vertel maar eens op, en geneer je niet!"

De oude militair schraapte zijn keel eens. Nu was het lastige

ogenblik voor hem aangebroken. Hij had zo'n hekel aan vragen, Hij kon beter een Atjenees gevangen nemen dan een verzoek doen.

„Vooruit, voor de drommel!", moedigde de Gouverneur-Generaal aan, „het is net alsof je tegenover een vreemde staat. Hebben we in het Atjehse niet samen gevochten! Zeg op, heb je geld nodig? Zit je krap?"

En toen stak hij maar van wal. Geld? Nee, dat moest hij niet hebben. Hij was gepensionneerd, had geen vrouw en kinderen en kon er in zijn eentje best van komen. Maar.... hij verveelde zich. Hij wilde werk om handen hebben. Hij was nog te jong, vond hij, om niets te doen.

„Hoe oud ben je?", vroeg de Gouverneur-Generaal.

„Eén en vijftig, Excellentie!"

Van Heutsz knikte: „Gelijk heb je, dan ben je nog te jong om met de handen over elkaar te zitten. Maar.... *wat* kunnen we je te doen geven?"

De Gouverneur-Generaal blies enige grote rookpluimen uit zijn sigaar. Dat deed hij altijd wanneer hij sterk over iets peinsde. Voor de militaire dienst was de man te oud. Hij had bovendien zijn sporen verdiend. Zijn hele leven op Atjeh gezeten. Geen kleinigheid!

„Kun je goed schrijven?"

„Schrijven, Excellentie? Een mooie hand heb ik niet, maar...."

„Schoonschrijvers hebben we hier ook niet nodig, maar lui die accuraat zijn en zonder taalfouten schrijven."

‚Dan zal het wel gaan, Excellentie."

„Mooi, ik zal met den chef van de Secretarie bespreken of hij je niet nemen kan, en dan zal het, denk ik, wel lukken."

De bezoeker maakte zijn jasje dicht, begreep, dat hij nu niet langer de tijd van den Gouverneur-Generaal in beslag mocht nemen.

Van Heutsz belde.

„Je hoort nog van me", zei hij, „maar je kunt er op rekenen, dat het in orde is."

De bode verscheen op de drempel, en hoorde tot zijn stomme verbazing, dat de Gouverneur-Generaal heel joviaal zei:

„Nou, oude makker, totziens, en alles zal wel in orde komen! Nog een sigaartje voor onderweg?"

En wederom schudde de bode in de gang het deftige hoofd. Volgens zijn mening zou Indië te gronde gaan wanneer de Gouverneur-Generaal in hoogst eigen persoon zo vriendschappelijk bleef doen tegen lieden, die hij, de bode, nog niet eens de moeite van het aankijken waard vond.

Onmiddellijk nadat de vroegere oppasser van van Heutsz vertrokken was, werd bij den Gouverneur-Generaal kolonel van Hemert aangediend. Deze kolonel kwam pas uit Atjeh en moest zijn hoogsten chef verslag uitbrengen over de toestand aldaar.

„Aha, bent u daar kolonel", begroette de Gouverneur-Generaal den officier.

Van Hemert boog en prevelde: „Excellentie!"

Niet lang daarna waren de beide mannen in een gesprek gewikkeld over Atjeh, waar het hier en daar soms nog een beetje onrustig was.

HOOFDSTUK XIV

NAAR HET MOEDERLAND

30 September 1909!

In het paleis te Buitenzorg heerste een grote bedrijvigheid.

De grote spiegelzaal, die alleen voor zeer plechtige gelegenheden in gebruik genomen werd, flonkerde van kleurige uniformen en prachtige damestoiletten. Er was feest. Doch het was een afscheid tevens.

Want morgen zou Gouverneur-Generaal van Heutsz Java verlaten en naar het moederland terugkeren.

Eensklaps verstomde het geroezemoes. Buiten klonk muziek. Militaire commando's werden gehoord. Trompetten schalden. Lakeien traden de spiegelende zaal binnen.... daarna kwamen officieren in groot tenue, gevolgd door vele residenten en assistent-residenten.... De aanwezigen bogen: de Gouverneur-Generaal schreed langs hen naar de troon in het midden der zaal.

Toen trad het oudste lid van den Raad van Indië naarvoren:

Excellentie,

Namens de bevolking van Nederlands Oost-Indië zeg ik U dank voor al datgene, dat Gij ten bate van land en volk gedaan hebt gedurende de vijf jaren, waarin u deze overzeese gewesten bestuurd hebt. Veel is onder Uw leiding tot stand gekomen, veel is verbeterd. U hebt de weg gevonden tot het hart van de inlandse bevolking, omdat deze bevolking Uw genegenheid bezat. Voor dit alles brengen wij U onze diepgevoelde dank.

Thans gaat Gij dit schone land verlaten, om in het dierbare moederland een welverdiende rust te gaan ge-

nieten. Uit naam van heel Nederlands Oost-Indië spreek ik de wens uit, dat u nog vele gelukkige jaren in Nederland beschoren mogen zijn.

Leve de Gouverneur-Generaal!

Leve Gouverneur-Generaal van Heutsz!

De kreet werd door alle aanwezigen overgenomen. Door de zaal klonk een daverend: „Leve Gouverneur-Generaal van Heutsz!"

Toen de stilte weergekeerd was nam van Heutsz, rustig en beheerst als altijd, het woord.

Mijnheer de Raad van Indië,

Ik zeg U dank voor de vriendelijke woorden en wensen, die U tot mij hebt willen richten. Dit land, dat ik in de loop der jaren heb leren liefkrijgen, verlaat ik met weemoed in het hart. Maar ik mag het besef naar Holland meedragen, dat ik gestreefd heb om in alles wat ik deed ons heerlijke Insulinde te dienen. Wat mensenhanden maken is onvolmaakt en zo zal ook veel van hetgeen ik verrichtte onvolmaakt gebleven zijn.

U allen, mijne heren ambtenaren, die mij zo trouw terzijde gestaan hebt bij mijn ambtsvervulling, zeg ik dank voor Uw steun en Uw hulp en ik spreek de wens uit, dat Gij deze in gelijke mate zult willen schenken aan mijn opvolger, den nieuwen Gouverneur-Generaal, wiens arbeid in deze gewesten door den Almachtigen God gezegend moge worden.

Leve Nederlands-Indië!

Leve het vaderland!

Tandjoeng Priok begon zich in de nevelen te verliezen. Daar in de verte lag Batavia.... nog maar enkele flauwe silhouetten waren zichtbaar.

Ex-Gouverneur-Generaal van Heutsz was zijn thuisreis begon-

nen. Hij stond aan de verschansing en keek naar het land, dat hij zovele jaren gediend had, eerst als officier en later op de allerhoogste post.

Het water schuimde.... golven klotsten tegen de boeg van het vaartuig....

Peinzend keek van Heutsz uit over het blauw-groene water.

Javaanse bedienden kwamen koffie presenteren op grote blinkende bladen.

De gezagvoerder kwam langs, salueerde voor den afgetreden landvoogd.

„Mooi weer, kapitein, en ik heb zo'n idée, dat we het een poosje houden!"

De kapitein, een gebruind man van omstreeks zestig jaar, keek eens naar de lucht:

„Minstens nog vier dagen, generaal, maar overigens kunnen we nooit weten wat we een eindje verder zullen vinden. Niets veranderlijker dan het weer!"

Van Heutsz, zijn kop koffie in de hand, liep met den kapitein mee op.

„Heeft u dikwijls storm meegemaakt, kapitein?"

„Nou, zo'n enkel keertje wel, generaal", lachte de kapitein, „dat hoort zo bij het vak, hè?"

Van Heutsz legde zijn vrije hand op de schouder van den kapitein:

„Wilt u wel geloven, dat ik nog nooit een storm meegemaakt heb?"

„Dat wil zeggen op zee!"

„Natuurlijk!"

„Maar op Atjeh zult u toch wel eens andere stormen beleefd hebben", meende de kapitein, die er al op gevlast had den oud-Gouverneur-Generaal eens aan het praten te krijgen over zijn krijgsbedrijven.

Van Heutsz knikte. Ja, op Atjeh had het wel eens gestormd.

NAAR HET MOEDERLAND

Daar hadden de kogels soms om zijn oren gefloten, maar och, dat was nu allemaal lang voorbij.

De kapitein nam afscheid, moest naar de commandobrug. Bij het weglopen riep hij nog over zijn schouder: „Voor u hoop ik, Excellentie, dat het op zee nog eens even spoken gaat! Dan hebt u *dat* tenminste ook meegemaakt."

„Laten we medelijden hebben met onze arme passagiers, kapitein!", riep van Heutsz vrolijk terug.

En van Heutsz maakte géén storm mee. De reis werd zeldzaam rustig volbracht. Zelfs in de buurt van Spanje, waar het wel eens te keer kan gaan, waren de golven volmaakt in rust; de zee leek op een spiegel.

Even had van Heutsz er over gedacht om reeds in Marseille aan land te gaan en dan over Zwitserland naar 't moederland terug te keren. Maar op het laatste nippertje had hij toch maar van dat plan afgezien. Hij had er geen spijt van gehad. Het leven aan boord was allergezelligst. Er heerste onder de passagiers een goede geest en menige avond vermaakte van Heutsz zijn medereizigers in de grote salon met zijn spannende verhalen uit zijn soldatentijd op Atjeh. Dan hingen de dames en heren compleet aan zijn lippen. Het was dan ook een buitenkansje dat zij genoten: de thuisreis naar het moederland te maken in gezelschap van den beroemden van Heutsz, van den man, wiens naam in Nederland en Insulinde op aller lippen lag.

En zo gingen de dagen voorbij....

Nog slechts vier en twintig uur en dan zou de vaderlandse kust in zicht komen.

Het was van Heutsz vreemd te moede, toen hij aan de verschansing stond op het ogenblik, dat in de verte een donkere streep begon te schemeren: het vaderland!

Enige malen had hij vol illusie voor de toekomst dat lieve land, waar hij zo'n gelukkige jeugd gekend had, verlaten, en nu keerde hij er terug, nadat hij het hoogste bereikt had wat een mens in zijn leven bereiken kan. Straks zou hij als gewoon

NAAR HET MOEDERLAND

burger de voet aan wal zetten van het land, dat na Indië zijn hart en zijn liefde had....

„Over een uur lopen we IJmuiden binnen, Excellentie, en dan zit de tocht er op."

Van Heutsz keerde zich om. Achter hem stond de kapitein. Het gezicht van den gezagvoerder van het grote mailschip stond opgewekt. Geen wonder, want hij had een gelukkige reis volbracht. Geen moeilijkheden, geen tijdverlies, geen ruwe zeeën, die het humeur van de passagiers bedierven, en dan het voorrecht.... van Heutsz, den groten Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië, den genialen pacificator van Atjeh, naar Holland te mogen terugbrengen.

Het werd druk op de dekken. Alle passagiers wilden het ogenblik aanschouwen, waarop de boot de sluizen van IJmuiden zou binnenlopen.

Daar in de verte zagen zij reeds stipjes, het waren de mensen, die de blijde inkomste van het zeekasteel kwamen gadeslaan, en ook hen, die zich reeds thans bij hun familieleden kwamen voegen.

Familie....

Van Heutsz' ouders waren sedert lang gestorven. Hij wist het: hij zou wèl veel bewonderende en eerbiedige gezichten vinden, maar weinig vertrouwde.... Maar de generaal, die in zijn bewogen leven met zovele dingen vertrouwd was geraakt, besefte ook thans, dat het niet anders zijn *kon*.

Statig stoomde het schip de sluizen binnen.... vlaggen werden gehesen.... vreugde-uitroepen galmden door de strakblauwe lucht, die op een enorm veld van staal geleek.

In Holland was het winter....

En zie, toen nauwelijks de boot stil lag, dwarrelden de eerste vlokken smetteloze sneeuw uit de hemel....

Het symbool van het Noordse Holland — sneeuw! — had den teruggekeerden groten zoon begroet!

De loopplank werd uitgelegd, en de eerste die het schip be-

trad was de burgemeester van IJmuiden. In de grote salon eerste klasse, waar alle passagiers zich verzameld hadden, had nog een kleine plechtigheid plaats. Men schaarde zich in 'n kring om van Heutsz en toen sprak de burgemeester van IJmuiden het eerste welkomstwoord:

Generaal van Heutsz,

Na vele jaren van afwezigheid, zijt gij dan thans teruggekeerd in het beminde vaderland. Uw arbeid en Uw persoon in onze overzeese gewesten hebben bewezen, dat de kloekheid en de ondernemingslust der Nederlanders, die eenmaal wijd en zijd in de wereld vermaard waren, niet gestorven zijn. Met trots in het hart en met vreugde in hun ogen heeft het volk van Nederland steeds kennis genomen en meegeleefd met Uw daden van moed en doorzicht en mensenliefde. Elk uur van de dag hebt U bewezen, dat het vaderland U boven alles gaat. Teruggekeerd op Nederlandse bodem heet ik U welkom en breng ik U, als eerste, de dank der natie!

Leve generaal van Heutsz!

Die nacht bleef het stoomschip in de sluizen van IJmuiden liggen, en de volgende ochtend zette het zijn tocht naar de hoofdstad voort.

Op en rondom de emplacementen van de Maatschappij „Nederland" heerste een grote drukte.

Van heinde en verre waren de mensen toegestroomd, uit alle delen van het land.

Velen waren gekomen om hun verwanten uit Indië te begroeten, velen ook om den afgetreden landvoogd van Nederlands Indië door hun aanwezigheid te eren.

Men tuurde met verrekijkers het Y af. Elk moment kon de

boot verwacht worden. Maar het wachten viel menigeen zwaar, zoals wachten altijd zwaar valt.

De één vroeg aan den ander of hij nog niets zag.... en zo werd het een wirwar van elkaar-vragende mensen.

Maar eindelijk.... daar wàs zij!

Twee sleepboten hadden het gevaarte op sleeptouw genomen....

Muziek weerklonk.... flarden van het lied ',O, schitterende kleuren van Nederlands vlag, wat wappert gij fier langs den vloed...." drongen tot de mensen door, maar voor het merendeel waren zij te nerveus, te ongeduldig om er acht op te slaan.

O, wat duurde het nog lang, vóórdat de boot gemeerd lag!

Twee ijzeren deuren in de romp van het schip wiekten open.... de loopplank werd aangereden. Mensen verdrongen zich, op de wal en op de boot. Een kleine korte man liep naar beneden. Hoera's daverden door de lucht. Van Heutsz zwaaide met zijn hoed dankend naar alle kanten.... twee handen grepen de zijne: „Welkom in Holland, beste kerel!", klonk het in zijn oren. De generaal keek op en blikte in de ogen van zijn ouden vriend Karel Martelo.

De trein voerde twee mannen in de richting van de provincie Drente.

„Karel", zei de één, terwijl hij door het raampje naar het voorbijsnellende landschap keek, „wat is ons Holland toch een prachtig land!"

„Ja", gaf de ander toe, „telkens wanneer je uit het buitenland terugkomt, merk je weer, dat er maar één Nederland is.... en kijk nu toch eens naar dat eindeloze sneeuwtapijt.... het lijkt wel alsof het over de einder heenhangt...."

Van Heutsz knikte. Het deed hem goed, dat hij weer terug was, en de Indische warmte miste hij in het geheel niet.

„Nu straks nog eens, net als vroeger, sneeuwballen gooien", lachte dokter Karel Martelo.

„Weet je nog, dat we vroeger op de wei een burcht van sneeuw maakten, die dan door den vijand veroverd moest worden?"

„Alsjeblieft, òf ik dat nog weet. Het staat me voor de geest of het gisteren gebeurde!"

En zo verliep de treinreis onder het ophalen van oude jeugdherinneringen....

De trein stopte....

Portieren werden geopend.... een eentonige conducteursstem galmde: „Coevorden! Coevorden! Coevorden! Reizigers voor Coevorden uitstappen!"

Van Heutsz stapte uit......

Glimlachend keek hij rond.

Hier stond hij nu weer op het oude goede perron van het station van Coevorden....

Hier had hij ook gestaan toen hij vol illusies als jongeling naar Kampen trok....

Tussen tóén en nù lag een heel mensenleven. Maar, wáárlijk, ontevreden mocht hij niet zijn!

EINDE.

INHOUD

HOOFDSTUK 1. Blz.
De sneeuwburcht 7

HOOFDSTUK 2.
Toekomstplannen 22

HOOFDSTUK 3.
Het vertrek 27

HOOFDSTUK 4.
De eerste triomf in Kampen. 35

HOOFDSTUK 5.
Van Heutsz wordt bevorderd 39

HOOFDSTUK 6.
Van Heutsz wederom naar Atjeh 51

HOOFDSTUK 7.
Een merkwaardige ontmoeting 59

HOOFDSTUK 8.
Kapitein van Heutsz gewond 68

HOOFDSTUK 9.
Een Inlandse spion 71

HOOFDSTUK 10.
Het sprookje van Atjeh 80

HOOFDSTUK 11.
Van Heutsz gaat een paleis bewonen 91

HOOFDSTUK 12.
Juffrouw Geerts' verjaardag 99

HOOFDSTUK 13.
De oud-bekende. 106

HOOFDSTUK 14.
Naar het moederland 113

REEDS VERSCHENEN IN DEZE SERIE EN NOG UIT BEPERKTE VOORRAAD LEVERBAAR

INGENAAIDE EN GEBONDEN EXEMPLAREN VAN:

1 **Paul's avontuur in Limburg**
3e druk. Hans de la Rive Box

2 **Peter Dornier**
2e verb. druk. Guus Betlem Jr

3 **De Club van Vijf**
2e druk. Anny Hulsman.

4 **Het avontuurlijke levensjaar van Brammetje**
3e druk. Guus Betlem Jr

5 **Met een motorboot op avontuur**
3e druk. Hans de la Rive Box.

7 **Vier van het platteland**
3e druk. Piet van der Zanden.

8 **Het leven in**
3e druk. Hans de la Rive Box.

9 **Roodrok de jonge vos**
3e druk. Hans Bongers.

11 **Het geheimzinnige hotel**
3e druk. Hans de la Rive Box

12 **Van Huis Ontvoerd**
3e druk. Guus Betlem Jr

13 **IJsberen en Eskimo's**
3e druk. Hans de la Rive Box.

14 **Het bonte trio**
2e druk. Johan Wilgo

15 **Het teeken op de deur**
3e druk. Hans de la Rive Box.

16 **Sietske op het detectivepad**
2e druk. Guus Betlem Jr

17 **De zoon van den strooper**
2e druk. Piet van der Zanden

18 **Een dappere jongen**
Hans de la Rive Box

19 **Snoetje als journalist**
2e druk. Guus Betlem Jr.

20 **Kees, de koning d. zandbaan**
3e druk. Nor Heerkens

21 **De O. 6 verdwenen**
3e druk. Joh. D. Degreef

22 **Valsch beschuldigd**
Hans de la Rive Box.

23 **De Vergulde Hand**
Adri van Witzenburg

24 **De geheime zender**
2e druk. Piet van der Zanden

25 **Pension Westduin**
Hans de la Rive Box

26 **Jaap's avontuur in Londen**
2e druk. Joh. D. Degreef.

27 **De vertraagde uitvinding**
Piet van der Zanden.

28 **Zijn eerste Zesdaagsche**
3e druk. Nor Heerkens.

29 **De Heerscher der Mablabergen,**
V. L. Vanweddingen.

30 **Het Gooische treinraadsel**
Hans de la Rive Box.

31 **Snoetje als assistent**
Guus Betlem Jr.

32 **Het Pelikaantje**
3e druk. Nor Heerkens.

33 **De dikke verkenner**
2e druk. Piet van der Zanden.

34 **De geheimzinnige Chinees**
Adri van Witzenburg.

35 **Jaap onder de Indianen**
3e druk. Joh. D. Degreef.

36 **Zwarte oogen**
Piet van der Zanden.

36A **Met de Uiver n. Melbourne**
(45e—60e duizendtal.)
4e druk. Nor Heerkens.

37 **Het zwarte kaperschip**
Nor Heerkens.

38 **'t Meneertje**
Piet van der Zanden.

38A **Amsterdam—Batavia in 24 uur**
Nor Heerkens.

39 **Jaap Velders als filmheld**
Guus Betlem Jr.

40 **Het Raadselachtige Kompas**
Hans de la Rive Box.

Deel I.
41 **Met de autoboot door Afrika's Wildernissen**
J. v. Veenendaal.

Deel II.
41A **Met de autoboot door Afrika's Wildernissen**
J. v. Veenendaal.

42 **De Scheidsrechter**
V. L. Vanweddingen.

43 **De Zwijgende Sphinx**
Piet van der Zanden.

44 **De Parel van het Zuiden**
V. L. Vanweddingen.

45 **Detectiven in de dop**
Adri. van Witzenburg.

45A **Vacantieboek 1935**

46 **Drie van de Sherlock-club**
V. Latte

47 **Het geheim v. d. Goudader**
Joh. D. Degreef

No. 48 **Panja, de Thibetaan**
2e druk. Nor Heerkens

49 **Jonge Adelaars**
2e druk. V. L. Vanweddingen.

49A **De gouddelvers v. d. Negus**
2e druk. Nor Heerkens

50 **Simson**
2e druk. Hans de la Rive Box

51 **De schildknaap van Maarten van Rossum**
3e druk. Guus Betlem Jr

52 **Armad de tijgerdoder,**
Wim den Hertog

54 **De Paardenjongen van gang 3**
2e druk. Nor Heerkens

56 **Henk Riever in de Pampa,**
2e druk. Karel Fernandez

57 **Het geheim van de zes pakhuizen,**
2e druk. Hans Terwynne

58. **De moderne page,**
2e druk. Guus Betlem Jr.

59 **Het Spookhuis op de Veluwe**
2e druk. Kees Middelberg.

60. **Het Japansche Zwaard**
2e druk. Adri van Witzenburg.

61. **Henk Riever in Patagonië**
2e druk. Karel Fernandez

62. **Het Smokkelschip**
2e druk. Alex Tersoest

63 **Het Vuursignaal**
2e druk. Nor Heerkens.

64. **Twee jongens op een Torpedojager**
J. H. v. d. Heyden.

64A **Onder de vaandels van Franco**
2e druk. Marc. van Buuren.

65 **Tien jongens op een wereldreis**
3e druk. Alex Tersoest.

66 **Jan v. Os als taxi-chauffeur**
2e druk. J. v. Kesteren.

66B **De spion van Franco**
Marc. van Buuren.

67 **Henk Riever in de Grand Chaco**
Karel Fernandez.

68 **Nuvat de dappere**
Radko Doone.

69 **Dolf Jonker's Kampeer-avontuur**
Kees Middelberg.

69A **Op ter Jamboree**
Han G. Hoekstra.

70 **Een piratenstreek**
Alex Tersoest.

72 **Henk Riever in de Inkastad**
Karel Fernandez.

73 **Het Smokkelaarsnest**
Nor Heerkens.

74 **Honderdduizend gulden**
Aug. A. Boudens.

75 **Het prisma-oog van Professor Vreeken**
J. H. v. d. Heijden.

76 **De Spaanse Grot**
Geoffrey Household.

77 **De vier Maskers**
Alex Tersoest.

78 **Henk Riever in de revolutie**
Karel Fernandez.

79. **Het Raadselachtig auto-ongeluk**
André Rutten.

80. **Het fortuin van Wladimir Petrowitsj**
Adri van Witzenburg.

81. **„Jongeheer Pim"**
Bart in 't Hout.

82. **Straat Soenda**
Max van Amstel.

83. **Het Rode Huis**
P. Broos

83A. **Jip en Tip op avontuur**
L. Vissers.

84. **Henk Riever als pelsjager**
Karel Fernandez.

85. **De verwoesting van New-York.**
J. H. v. d. Heyden.

86. **Een avontuur in Algebra.**
André Rutten.

87 **In dienst van het Vaderland**
Egbert Puiter.

87A **De verstekeling van het Goudschip „De Lutine"**
J. H. v. d. Heijden.

88. **De Spaanse Speurder**
A. v. Witzenburg.

88A **Waar het goud van „De Lutine" bleef**
J. H. v. d. Heyden.

89 **Wij trekken door Amerika**
Hans Wouterlood.

90 **Het verbrande Document**
P. Cornelissen.

91 **Appie maakt carrière**
Bart in 't Hout

92 **Vijf en vijftig speurders**
D. de Vos

92A **Avonturen rond een oude schuit**
Hans Pennarts

93 **Het geheim van 't Kasteel**
Johan Wilgo

93A **Zeven jongens jagen op groot wild**
Hans Pennarts

94 **Water, wild en bankbiljetten**
Herman Nijland

94A **Zeven jongens bestrijden de misdaad**
Hans Pennarts

95 **Driemaal is scheepsrecht**
A. Spoorenberg

95A **De vlucht van Lex**
Hans Pennarts

96 **Boela Matari** Peter Buskin

96A **Zeven jongens spelen toneel**
Hans Pennarts

97 **De broederschap van de Blauwe Dennen**
Adri van Witzenburg

97A **Het Complot**
Hans Pennaerts.

98 **De verdwenen locomotief**
Hans de la Rive Box.

99 **Een vacantie in Zoutelande**
L. Meima

99A **De jacht op den groten onbekende.**
Alex Tersoest.

100 **De spokende vleermuis**
D. de Vos

100A **De verijdelde bomaanslag**
Alex Tersoest.

101 **De val van Larry Moore**
Henk Mineto

101A **Geheimzinnig Thibet**
Alex Tersoest

102 **Het avontuur aan de grens**
J. van Kesteren.

102A **De terugkeer van X**
Alex Tersoest.

103A **Bumwaba, de Negerkoning**
Alex Tersoest

104 **Vijf jongens en een woonwagen....**
T. Berjawit.

105 **De tocht naar het Westen**
I. F. J. Groothedde

107 **In eer hersteld**
T. Berjawit.

107A **Michiel de Ruyter**
J. H. v. d. Heijden

108 **De radiumbende**
D. de Vos.

108A **De Vergulde Laars**
H. P. v. d. Aardweg.

109 **De Foehi-Smaragd.**
J. F. Feitsma.

109A **Hollanders stichten een Wereldstad**
J. H. v. d. Heijden

109B **Vluchtelingen**
J. v. Kesteren

110 **Hoteldieven**
T. Berjawit.

110A **Overwintering op Nova Zembla**
J. v. Kesteren.

111 **Maarten de Stroper**
I. F. J. Groothedde.

111A **De held van Jacatra**
J. v. Kesteren.

112 **Mijnheer Kasper schept op!**
D. de Vos

112A **Piet Hein**
J. H. v. d. Heijden.

113 **Zes brave broertjes**
Hans de la Rive Box.

Ontzuurd met Bookkeeper aug 2000